
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Crespo Castillo, Andrea; Encarnación Ordóñez, Esther de la , dir. La millora de la reinserció sociolaboral de les persones excarcerades gràcies a la realitat virtual : proposta d'adaptació i millora del programa Train the Trainer del projecte ReCommit. 2024. 98 pag. (Grau en Criminologia)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/298811>

under the terms of the license

**LA MILLORA DE LA REINSERCIÓ SOCIOLABORAL
DE LES PERSONES EXCARCERADES GRÀCIES A
LA REALITAT VIRTUAL**

Proposta d'adaptació i millora del programa Train the Trainer del projecte
ReCommit

Andrea Crespo Castillo

Treball Final de Grau

Curs 2023/2024

Grau en Criminologia

Docent: Esther De la Encarnación Ordóñez

Data de lliurament: 17/05/2024

Agraïments

A l'Esther De la Encarnación, per fer-me de guia durant tot aquest procés i ser un exemple a seguir de persona treballadora.

A la Núria i Andròmines, per donar-me l'oportunitat de treballar en aquest projecte.

A la meva família, per ajudar-me a llaurar el meu propi camí.

"La inspiració per a millorar la situació dels exclosos radica en la resistència col·lectiva, en la unió de forces per a desafiar i transformar les normes que perpetuen l'exclusió."

- *Michel Foucault*

RESUM

El present treball, desenvolupat en modalitat ApS, té per objectiu elaborar una proposta d'adaptació i millora del programa "Train the Trainer" del projecte ReCommit. Aquest programa, liderat a Catalunya per l'entitat Andròmines, utilitza la Realitat Virtual amb una finalitat educativa i formativa per promoure la inserció sociolaboral de les persones excarcerades. Per adaptar el programa a la realitat catalana s'han efectuat entrevistes a tres professionals que desenvolupen diferents tasques dins del projecte per identificar punts forts i aspectes de millora del programa gràcies a la seva experiència i el seu punt de vista. L'estudi del programa i les entrevistes realitzades permeten concloure que un programa d'aquestes característiques resulta especialment positiu per promoure la reinserció social de les persones excarcerades, ja que no només es treballa la inserció laboral, sinó que també es treballen competències transversals de forma aplicada a través de pràctiques simulades o reals gràcies a la Realitat Virtual que permeten aprendre a analitzar les conseqüències i repercussions de les decisions preses i els fets de la vida laboral diària.

Paraules clau: reinserció, inserció laboral, Realitat Virtual, acompanyament postpenitenciari, desistiment.

ABSTRACT

This work, developed in ApS mode, aims to develop a proposal for adaptation and improvement of the "Train the Trainer" program of the ReCommit project. This program, led in Catalonia by the entity Andròmines, uses Virtual Reality for an educational and formative purpose to promote the socio-occupational insertion of people who have been excluded. To adapt the program to the Catalan reality, three professionals who carry out different tasks within the project have been interviewed to identify strengths and aspects of improvement of the program thanks to their experience and their point of view. The study of the program and the interviews carried out make it possible to conclude that a program of these characteristics is especially positive to promote the social reintegration of the exarched people since not only work on the labor insertion, but also work on transversal skills in an applied way through simulated or real practices thanks to Virtual Reality that allow us to learn to analyze the consequences and repercussions of the decisions made and the facts of daily work life.

Keywords: reintegration, labour insertion, Virtual Reality, post-penitentiary support, withdrawal.

Llistat d'abreviacions

CP – Centre Penitenciari

RV – Realitat Virtual

ICS – Incident Command System

TIC – Tecnologies de la Informació i Comunicació

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ.....	1
2. MARC TEÒRIC.....	2
2.1 Aproximació a l'acompanyament postpenitenciari	2
2.1.1 Creació de contextos de suport social.....	3
2.1.2 Promoció de punts d'inflexió	4
2.1.3 Reducció de la tensió.....	5
2.2 Acompanyament postpenitenciari en l'àmbit sociolaboral	7
3. CONTEXTUALITZACIÓ	8
4. OBJECTIUS	10
4.1 Generals	10
4.2. Específics	10
5. METODOLOGIA	10
5.1 Disseny.....	10
5.2. Obtenció i anàlisi de la informació	11
5.3. Elaboració de la proposta.....	12
6. RESULTATS	13
6.1. Orientació del projecte.....	13
6.2. Implementació del programa	15
6.3. Potencialitats i aspectes de millora	20
7. PROPOSTA	24
7.1. Justificació de la proposta.....	24
7.2. Objectius de la proposta	24
7.3. Concreció de la proposta	25
7.4. Recursos	26
7.5. Avaluació del Train the Trainer.....	26
8. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS	27
9. REFERÈNCIES	29
10. ANNEXOS	35

<i>Annex 1. Guió d'entrevista</i>	<i>35</i>
<i>Annex 2. Llibre de codis</i>	<i>40</i>
<i>Annex 3. Codificació complerta.....</i>	<i>42</i>
<i>Annex 4. Transcripció de les entrevistes</i>	<i>56</i>

1. INTRODUCCIÓ

La reinserció efectiva a la comunitat de les persones privades de llibertat és el resultat d'un procés que s'inicia dins dels centres penitenciaris i continua després de finalitzar el període de condemna. En el marc de la rehabilitació i la reeducació, l'objectiu principal dels centres penitenciaris és afavorir el desistiment de les conductes antisocials i/o delictives de les persones privades de llibertat i promoure processos de reinserció. (Departament de Justícia, 2011). El treball educatiu en l'àmbit penitenciari se centra de manera transversal en les conductes, actituds, capacitats, potencialitats i interessos dels interns per promoure el canvi del propi subjecte, de la seva relació amb els altres i amb l'entorn. Aquest procés de canvi necessita d'un suport social que permeti consolidar-ho en el procés de transició a la llibertat.

Precisament amb l'objectiu d'acompanyar les persones que surten de presó en aquest procés va néixer l'entitat Andròmines que porta des del 1993 lluitant contra l'exclusió social i d'oportunitats de les persones.

En el marc d'aquesta lluita, l'any 2021, Andròmines decideix formar part del projecte ReCommit amb entitats del tercer sector d'altres països europeus. Aquest projecte pretén desenvolupar noves metodologies d'aprenentatge en l'àmbit de les activitats relacionades amb l'educació per ajudar les persones internes a obtenir i mantenir una ocupació estable després de la seva llibertat. L'objectiu principal del projecte és la creació d'un programa formatiu basat en el desenvolupament de les habilitats ICS¹ i els valors cívics en un context de preparació laboral abans de l'alliberament. Els beneficis semblen evidents: treballar l'empatia, situar aquestes persones en un entorn diferent, i ajudar-les en la presa de decisions.

El treball que es presenta a continuació pretén adaptar i millorar el programa formatiu "Train the Trainer" desenvolupat per Andròmines i les entitats col·laboradores a la realitat penitenciària catalana. Per fer-ho, resulta essencial conèixer en profunditat la realitat dels Centres Penitenciaris catalans. Per aquest motiu, el treball es divideix en dues fases: una primera fase de recerca que té com a objectiu identificar els aspectes que cal adaptar o millorar i, una segona fase pràctica, que té com a objectiu adaptar o millorar aquest programa per tal de garantir la millor implementació possible. Per abordar la primera fase

¹ Habilitats necessàries per treballar efectivament dintre del sistema de gestió d'incidents en situacions d'emergència o desastres. Alguns exemples serien la comunicació, presa de decisions, planificació, etc.

s'han elaborat un perfil d'entrevista dirigit cap a personal d'Andròmines per tenir context sobre gestió del projecte i un altre perfil d'entrevista dirigit a dinamitzadors TIC de Centres Penitenciaris per tenir un context més tècnic. Amb l'anàlisi d'aquestes entrevistes i el marc teòric emprat s'ha pogut abordar la segona fase d'adaptació i millora del programa.

Aquest treball s'ha dut a terme mitjançant una metodologia ApS en vinculació amb l'entitat Andròmines per tal de donar resposta a les seves necessitats al projecte ReCommit. Realitzar un treball en el marc d'aquesta metodologia resulta especialment interessant, ja que té una aplicació pràctica directa derivada d'una necessitat real d'una entitat amb una llarga trajectòria en l'acompanyament postpenitenciari.

D'acord l'exposat, el treball presentat parteix de l'establiment de les bases teòriques de l'acompanyament postpenitenciari en l'àmbit sociolaboral i una contextualització que suposa una aproximació al funcionament de l'entitat Andròmines i el projecte ReCommit que permet entendre la demanda i les necessitats de l'entitat. A partir d'aquesta aproximació, es presenten els objectius de la recerca, la metodologia emprada i, finalment els resultats. Seguidament, es mostra la proposta d'adaptació i millora i, per últim, es discuteixen els resultats i les aportacions realitzades.

2. MARC TEÒRIC

2.1 Aproximació a l'acompanyament postpenitenciari

El desistiment i la reinserció han estat dos conceptes àmpliament estudiats per la criminologia. Si bé el desistiment es considera un procés eminentment individual, no es poden eludir els factors de vulnerabilitat presents en la trajectòria vital de la persona ni les limitacions que aquests factors suposen a l'hora de reinserir-se de manera efectiva i definitiva a la comunitat. Aquest procés es defineix a partir de quatre fases (Loeber i Leblanc, 1990): 1) desacceleració en la periodicitat dels indicadors de conductes antisocials; 2) reducció en la varietat d'aquestes conductes; 3) reducció de la gravetat o perillositat de les mateixes, i; 4) el fet que les conductes actuals mai arribin a superar en gravetat a les conductes inicials que han provocat l'internament.

La reinserció social se centra en la participació activa i prosocial de les persones excarcerades en la vida quotidiana. Aquest procés, per tant, implica a l'individu, al seu entorn més directe i la comunitat. Amb així, l'acompanyament postpenitenciari resulta

clau en el procés de sortida de la presó, ja que permet vincular la persona a recursos de la comunitat i evitar processos d'exclusió social greus que es sumen als possibles obstacles que han de fer front com, per exemple, la pèrdua de vincles, la manca de feina o l'estigma social, entre altres (Pedrosa i De la Encarnación, 2022).

Des d'aquesta perspectiva, sembla clar que l'acompanyament postpenitenciari ha de centrar-se a generar un context de suport social que contribueixi a assolir un nivell de control social efectiu; promoure punts d'inflexió que permetin abandonar la trajectòria delictiva i; reduir la tensió a la qual les persones excarcerades poden estar sotmeses per mitigar les pressions criminògenes i afavorir així, processos de desistiment del delictes i reinserció social.

2.1.1 Creació de contextos de suport social

Cullen (1994) va introduir el concepte de suport social com un concepte organitzador de la criminologia. Per l'autor, el suport social és un concepte clau per explicar la no-delinquència, ja que a nivell estructural, les societats més cohesionades presenten taxes inferiors de delinquència; i a nivell individual, les persones que reben suport, d'una banda, delinqueixen menys i, per altra, és més probable que desisteixin si han delinquit.

Des d'aquesta perspectiva, Cullen (1994) defensa la necessitat de crear una societat que ofereixi suport social a tots els ciutadans i, alhora, crear vincles comuns que permetin construir un ordre social basat en el suport mutu.

A nivell d'intervenció en l'àmbit de l'acompanyament postpenitenciari, l'aportació de Cullen (1994) resulta especialment interessant, ja que destaca la importància de la prosocialitat dels vincles. Així, es diferencia de la perspectiva del control que se centra en la promoció dels vincles socials com a estratègia per reforçar el control social i defensa la necessitat de promoure vincles que siguin prosocials i puguin suposar un control social efectiu.

Tanmateix, l'aportació d'aquest autor resulta important per a la pràctica postpenitenciària perquè detalla les dimensions del suport social que cal tenir en compte per afavorir processos de desistiment i reinserció. Seguint amb la definició de Lin (1986, citat a Cullen, 1994), es diferencien quatre dimensions del suport social. En primer lloc, diferencia el suport instrumental i expressiu. D'una banda, el suport instrumental es refereix a qualsevol aportació de tipus econòmic com capital o béns o bé aquell ensenyament o formació que ajuda a complir els objectius. D'altra banda, el suport

expressiu, es refereix a qualsevol acció que tingui a veure amb rebre afecte, amor, companyia, reconeixement, comprensió, etc. És a dir, expressa un suport no material. En segon lloc, també fa distinció entre la dimensió del suport objectiu i el percebut, ja que les persones no reben suport de forma mecànica, sinó que l'interpreten, valoren i anticipen en el context de situacions socials. En tercer lloc, també fa distincions entre una dimensió micro i macro. El suport micro pot ser brindat per una persona de confiança com ara la parella o un amic. En canvi, el suport a nivell macro es pot donar des de les xarxes socials i les comunitats més organitzades. Finalment, es distingeix entre una dimensió del suport informal i formal. Aquest primer es pot donar a través de les relacions socials amb persones que manquen d'un estatus oficial en relació amb l'individu (amics, parella, companys...). El suport formal podria ser proporcionat per les escoles, la policia o el sistema de justícia penal. Aquest suport prosocial que es genera, té capacitat per convertir-se en un punt d'inflexió en la vida de l'individu.

2.1.2 Promoció de punts d'inflexió

A més de promoure el suport social, l'acompanyament postpenitenciari ha d'orientar-se a la promoció dels punts d'inflexió per poder modificar trajectòries delictives. Així, evitar l'estabilitat de la delinqüència implica haver de generar vincles (prosocials) que permetin el canvi de les trajectòries delictives de les persones, reduint el desavantatge acumulat i la manca d'oportunitats que es pugui haver desencadenat (Sampson i Laub, 1997).

Sampson i Laub (1997) destaquen que allò que diferencia als joves que durant la seva adolescència havien desenvolupat una carrera delictiva, però que no havien esdevingut delinqüents adults, gràcies, en gran part, a un bon vincle de parella i una bona situació laboral. Per aquests autors, a més del vincle afectiu amb una parella prosocial, disposar d'un treball estable és un punt d'inflexió en la vida dels joves vinculats a la delinqüència. Aquests vincles porten a l'abandonament de la carrera delictiva perquè les persones perceben el suport d'un ocupador, al qual no volen decebre (vincle d'adhesió). Aconsegueixen una posició social que no volen posar en risc o que no volen perdre (vincle de compromís) i passen a ser individus més supervisats per part dels seus ocupadors, companys de feina, caps, etc. (vincle de participació). En últim lloc, assumeixen una nova identitat de treballador que és incompatible amb l'activitat delictiva, a causa de les responsabilitats que s'hi deriven o el temps dedicat (vincle de creences).

En la mateixa línia, Cid i Martí (2011) exposen dos factors que d'acord amb la investigació existent sobre el desistiment semblen tenir rellevància. D'una banda, la

trajectòria vital de la persona pot facilitar o dificultar que els factors de canvi exposats per diferents teories arribin a jugar un paper en la trajectòria delictiva. Els factors d'aquesta teoria serien la formació i experiència laboral, trajectòria delictiva passada, addicció a les drogues i altres problemes de salut i experiència d'internament a presó.

D'altra banda, el cicle de la vida² – i particularment, les transicions vitals – semblen condicionar les decisions i accions de la persona relatives al desenvolupament de la carrera delictiva. Shover (1985 i 1996), destaca quatre etapes del cicle de la vida: adolescència i principi de la joventut (al voltant dels 20 anys), la joventut (20-30 anys). Moment intermig de la vida adulta (al voltant dels 40 anys) i el pas cap a l'etapa més madura (al voltant dels 60 anys). Es posa especial èmfasi a la tercera etapa.

S'expliquen les raons del desistiment en la fase intermèdia de la vida adulta (al voltant dels 40 anys). L'autor al·ludeix a dues classes de raons: contingències interpersonals – que són les que planteja la teoria del control i que Laub i Sampson (2003) qualifiquen de punts d'inflexió – i contingències subjectives. Aquestes últimes són les que es relacionen directament amb el cicle de vida i consisteixen en una revisió de la vida i dels seus assoliments que ocorre en aquesta etapa. En aquesta introspecció, poden aparèixer diferents elements que fomentin el canvi de la persona: una percepció que la identitat criminal juvenil ha estat destructiva, major consciència que queden pocs anys de vida productius – i un consegüent increment del temor a ser detinguts i patir una nova permanència en la presó –, un canvi cap a aspiracions interpersonals i un cansament de la “vida delictiva” vinculada a l'edat (Shover, 1985 i 1996).

2.1.3 Reducció de la tensió

Segons les recerques de Burnett (1992), Zamble i Quinsey (1997), Farrall (2002) Bottoms i Shapland (2010), encara que poden haver-hi algunes diferències entre aquestes, en general pot afirmar-se que les persones reincidents van patir més problemes econòmics, major dificultat per inserir-se laboralment, més conflictes en relacions familiars o de parella i més drogodependència (Cid i Martí, 2011).

Davant aquesta situació, l'acompanyament postpenitenciari ha d'orientar la seva intervenció també a la reducció de la tensió. Segons Agnew (1992), l'actuació de les

² Per parlar del cicle de la vida ens referim inicialment a la relació entre edat i delinqüència. És un fet acceptat de manera unànime per la criminologia que la delinqüència agregada (almenys la masculina) augmenta de manera molt aguda entre els 8 i els 17 anys i que a partir d'aquesta edat va disminuint de manera progressiva fins a arribar a ser molt reduïda a partir dels 50 anys (Farrington, 1986).

persones sota pressió anòmica suposa una situació de tensió que genera un estat psicològic de frustració que és el que s'associa amb la criminalitat (Cid i Larrauri, 2001).

Les persones excarcerades sovint es troben amb obstacles que dificulten el seu procés de reinserció augmentant la tensió i en conseqüència el risc de reincidència.

A nivell estructural la presó pot comportar l'anomenada "presonització" (prisonization) (Jiang i Winfree, 2006). La substitució de la seva socialització de referència per una socialització secundària dins de la "subcultura carcerària" amb l'objectiu de facilitar la seva adaptació institucional García Borés (2006) i (Alós-Moner et al., 2011). Un altre obstacle estructural és l'esclatxa tecnològica. Així doncs, a més temps passi una persona a presó, no només seran més forts els efectes de la presonització, sinó que també augmentarà la fractura tecnològica i el desconeixement de la xarxa. (Fabra, et al., 2016).

A nivell social, trobem l'estigma vinculat a la presonització. Maruna (2001) assenyala que l'etiqueta desemboca en què la persona busqui refugi en persones també estigmatitzades reforçant l'associació diferencial i la seva identitat desviada, afavorint el creixement d'una carrera delictiva Goffman (1963). A més, Sampson i Laub (1997) esmenten que la primera sanció del primer delictes genera una reacció penal estigmatitzant i com a conseqüència, etiquetament i control. En conseqüència, es debiliten els vincles socials, per tant, les institucions socials clau (família, treball, escola, veïns) es veuen afectades, afavorint l'exclusió. Aleshores, l'individu reincideix per desviació secundària.

Per últim, a nivell individual, es troba la manca d'educació, formació i motivació. No obstant, l'adquisició d'habilitats, coneixements i/o formacions que la persona pugui rebre durant la seva estada a presó poden ajudar la motivació de l'individu, l'autoestima i l'autoimatge, fet que pot ajudar que s'incrementi l'autocontrol i comportarà que es creïn nous objectius. D'aquesta manera, la persona s'encaminarà cap al desistiment i podrà trobar feina, crear/mantenir relacions prosocials i fer activitats lícites que mantinguin la motivació personal.

Per evitar tots aquests obstacles laborals, l'acompanyament i la preparació de la sortida en llibertat és imprescindible per una bona reinserció. D'acord amb Cullen i Wright (1997), el suport que la persona rep és rellevant perquè la persona pugui fer front de manera legítima les seves necessitats. Per tant, en la mesura que la persona accedeix a aquests recursos, pot facilitar o dificultar el canvi.

Si bé el centre com a tal no pot donar un suport econòmic, sí que pot donar un suport emocional mitjançant el reconeixement, per això es compta amb dinamitzadors TIC i professionals de l'equip de tractament, perquè són qui coneixen millor a l'individu i els més aptes per fer aquesta feina de suport i acompanyament.

2.2 Acompanyament postpenitenciari en l'àmbit sociolaboral

El sistema penitenciari de l'Estat espanyol és punitiu, comporta llargues penes de presó i disposa de sistemes de tercer grau i llibertat condicional insuficients per poder facilitar un procés d'acompanyament progressiu cap a la comunitat (Fabra et al., 2016). Aquesta situació penitenciària unida a la vulnerabilitat en què es troba el mercat laboral arran la crisi econòmica del 2008 obliga els professionals a dissenyar sistemes d'inserció laboral basats en el desenvolupament de competències laborals amb l'objectiu de trobar feina, mantenir-la, ser capaços de trobar diverses ocupacions i ser flexibles i adaptables a les necessitats contínues del mercat laboral (Fabra et al., 2016).

Aconseguir una feina i que aquesta operi com a punt d'inflexió per poder esdevenir en suport social i que tot plegat faci reduir la tensió, sembla una acció autònoma, però pot requerir un seguit de processos de formació i acompanyament. Així, per poder obtenir una feina, l'acompanyament postpenitenciari en l'àmbit sociolaboral és imprescindible, per treballar la motivació de l'individu, reforçar la nova identitat prosocial i, alhora promoure el desenvolupament d'una xarxa de suport que facilita als individus mantenir-se en aquesta nova situació.

Uggen i Wakefield (2008), defensen que l'entrada al mercat laboral és una eina útil per l'abandonament de les carreres delictives. Bijelvelde et al. presenta l'any 2012 una investigació dirigida a analitzar en quina mesura el desavantatge personal o familiar afecta el valor del treball com a punt d'inflexió. Aquesta manifesta que, efectivament, el desavantatge inicial redueix les possibilitats que aparegui l'etapa d'ocupació en la vida d'aquests joves. Així doncs, perquè la inserció esdevingui un punt d'inflexió i actuï com a reductor de la tensió, el procés d'inserció ha de poder reforçar les competències personals i l'experiència laboral prèvia, però alhora, ha de poder formar a les persones excarcerades per donar resposta a les necessitats del mercat laboral del territori on s'ha de produir la inserció laboral (Fabra et al., 2016).

Davant d'aquesta situació, les administracions han construït departaments especialitzats en l'acompanyament a la inserció laboral com el CIRE a Catalunya o programes

especialitzats com *Reincorpora*. A més s'ha constatat la importància de les competències transversals, amb especial atenció a les TICs. A l'estudi de "l'efectivitat del programa de reinserció de reclusos en el marc de Reincorpora", es va observar que no només són importants aquestes competències sinó que també és vital treballar-les de forma agrupada i aplicada a l'entorn laboral. El treball de competències de manera aïllada i basat en l'abordatge teòric i la resolució de problemes concrets tenen un escàs impacte en la transformació de l'individu, que té dificultats per aplicar les competències treballades.

En un context com aquest, en el que sembla evident la necessitat de treballar l'acompanyament postpenitenciari sens dubte, el tercer sector és una de les pedres angulars sobre les quals pivota avui dia el benestar social, en un doble paper, articulant i canalitzant davant els poders públics les demandes socials, i participant activament en la implementació de programes i serveis dirigits a satisfer aquestes mateixes necessitats. Aquestes organitzacions semblen transcendir en la dicotomia del públic i el privat, perquè encara que són organitzacions privades, regulades pel dret privat, fan els seus esforços en l'espai públic i inclouen entre les seves motivacions la de l'interès general (Fernández, 2006).

3. CONTEXTUALITZACIÓ

Com hem vist, les entitats del tercer sector juguen un paper molt important en l'acompanyament postpenitenciari, ja que aquestes tenen un mateix fi de cooperació, ajuda mútua i benestar social. Entitats com Andròmines, treballen per aconseguir un doble objectiu en comú: facilitar el benestar de les persones excarcerades i afavorir la reintegració social d'aquestes, aconseguint una ocupabilitat estable i a llarg termini.

L'any 2021, Andròmines va tenir l'oportunitat de col·laborar amb el Departament de Justícia a fi de començar a treballar tot allò relacionat amb les noves tecnologies, robòtica – educativa i Realitat Virtual i pensar en la implementació als Centres Penitenciaris de Catalunya. A partir d'aquesta col·laboració, l'entitat es va incorporar al projecte ReCommit, el qual busca acompanyar a persones que pensen a buscar una feina estable quan surtin del CP.

ReCommit neix el novembre del 2022 a nivell europeu amb la participació d'entitats de diversos països: Xipre (UCLAN), Grècia (EPANODOS), Romania (DIN ORADEA) i Espanya/Catalunya (ASSOCIACIÓ ANDRÒMINES). Durant l'any s'ha analitzat,

publicacions relacionades sobre les característiques necessàries per buscar i mantenir una feina un cop se surt del CP. S'han consultat i comparat 350 estudis per analitzar les coincidències i diferències. Seguidament, s'han extret els ítems i competències. A més, s'han realitzat tres rondes d'enquestes als interns dels CP de Catalunya que han permès validar els criteris i incorporar algun de nou, atès que potser hi havia alguna competència que s'havia omès.

El programa "Train the Trainer" dona les bases de la implementació i les competències a treballar. Primerament, trobem la introducció al curs ReCommit i als valors. Aquest punt es descriu com "Teràpia d'Acceptació i Compromís". Aquest, igual que al Model d'intervenció derivat de la psicologia del Model de Rehabilitació de les Presons Catalanes, busca un model cognitiu-conductual que desenvolupi noves habilitats de comunicació i relació, el pensament prosocial, la regulació emocional i control de la ira i la prevenció de recaigudes. En resum, aquest primer punt vol aconseguir una integració laboral mitjançant l'acceptació i la flexibilitat cognitiva.

Seguidament, mostren exemples de visionament de la RV. A continuació s'exposen els criteris de selecció de participants i el tipus d'avaluació qualitativa que es durà a terme. Després d'aquest punt el programa mostra les competències que es treballaran al llarg del projecte amb les seves respectives activitats. Les competències transversals que es duran a terme són: 1) Introducció als valors. 2) Habilitats d'escolta: comportament atent, preguntes obertes i tancades, parafrasejar, reflectir sentiments. 3) Respostes prosocials. 4) Compartir informació adequada. 5) Saber prendre decisions encertades. 6) Resolució de conflictes. 7) Establiment de límits interpersonals 8) Drets personals a la feina 9) Comunicar els límits 10) Com fer peticions al lloc de treball.

4. OBJECTIUS

4.1 Generals

El treball persegueix els següents objectius generals:

1. Identificar aspectes del programa formatiu ReCommit que cal adaptar a la realitat penitenciària catalana.
2. Elaborar propostes d'adaptació i millora del programa formatiu ReCommit.

4.2. Específics

Dels objectius generals es desprenen els següents objectius específics:

- 1.1. Explorar quina és l'orientació del programa.
- 1.2. Explorar com es preveu la implementació del programa.
- 2.1. Identificar potencialitats i elements de millora.

5. METODOLOGIA

5.1 Disseny

D'acord amb els objectius, el treball presentat té una doble vessant:

Per una banda, una recerca que permet explorar quina és l'orientació del programa formatiu "Train the trainer" del projecte ReCommit, com es preveu la seva implementació i la seva avaluació. Aquesta fase de caràcter exploratori es planteja com una recerca de caràcter qualitatiu i transversal. Primerament, es va realitzar l'estudi en profunditat del programa formatiu a partir de l'última versió que disposava l'entitat Andròmines, que era una versió esborrany del programa. A partir d'aquí es van seleccionar informadors clau per entendre el procés de desenvolupament i implementació i es van elaborar els guions d'entrevista per cadascun dels informants seleccionats.

D'altra banda, es presenta una proposta d'adaptació i millora del programa formatiu "Train the trainer" del projecte ReCommit. Aquesta proposta sorgeix directament dels resultats obtinguts a la recerca anterior i d'una reflexió en profunditat del context penitenciari català i les necessitats amb què es troben les persones excarcerades. El treball, per tant, s'ha desenvolupat en dues fases diferenciades i consecutives.

5.2. Obtenció i anàlisi de la informació

Per a la fase de recerca, la tècnica d'obtenció d'informació ha estat l'entrevista semi-estructurada en profunditat. Aquesta tècnica es considera la més adient perquè permet accedir a subjectes específics que encaren el model ideal d'una determinada actitud, situació o coneixement d'interès especial per a l'estudi i alhora, permet aconseguir una riquesa informativa que altres tipologies d'entrevistes més restrictives no permeten (Vallés, 1997).

Les entrevistes s'han realitzat a tres informadors clau del projecte per entendre, el desenvolupament del programa formatiu i el procés d'implementació del mateix. Els guions d'entrevista (vegeu annex 1) s'han elaborat d'acord amb els objectius específics de l'objectiu general 1. Els guions d'entrevista estan destinats per dos perfils diferents, un perfil tècnic i un altre de gestió. Ambdós s'estructuren en 2 blocs.

Com a perfil de gestió, s'ha entrevistat a la cap que lidera el projecte des d'Andròmines. El primer bloc d'entrevista es dedica a entendre la motivació i la filosofia que hi ha darrere del projecte i com aquest es gestiona. Com a perfil tècnic, s'ha entrevistat a dos dinamitzadors de CP encarregats de la implementació amb un primer bloc d'entrevista per entendre el context del sistema penitenciari català, com s'aplica aquest projecte i què és exactament el que aporta la RV a la rehabilitació. El segon d'ambdós perfils està orientat a recursos futurs i opinions personals sobre el projecte.

Totes les entrevistes van ser enregistrades en àudio i transcrites per a la seva anàlisi. Com que la finalitat de la recerca era eminentment exploratòria i cercava el sorgiment de discursos i variables d'interès per a la futura adaptació, les categories van ser definides prèviament partint de la literatura i recerques prèvies sobre projectes similars. Durant la codificació es van atendre possibles aspectes i nous elements d'anàlisi que poguessin emergir.

Taula 1.

Model d'anàlisi

OBJECTIUS GENERALS	OBJECTIUS ESPECÍFICS	DIMENSIONS	CATEGORIES
1. Identificar aspectes de millora	1.1. Orientació	Model teòric	Justificació projecte
			Antecedents
			Sorgiment
			Treball en xarxa
			Importància tercer sector
			Objectius programa
	1.2. Implementació	Implementació del programa	Continguts
			Identificació necessitats
			Coordinació equips
			Formació tècnics
			Pautes aplicació
			Criteris selecció participants
			Temporalitat
			Disseny programa
2. Elaborar propostes de millora	2.1. Potencialitats i elements de millora	Valor i impacte	Aportació RV
			Recursos
			Avaluació programa

5.3. Elaboració de la proposta

Mitjançant anàlisi d'entrevistes i resultats, es va elaborar la proposta fent èmfasi en les categories d'implementació del programa i a les categories pertinents al valor i l'impacte del projecte. Així doncs, la proposta recull un seguit d'objectius per abordar la coordinació entre equips, formació, pautes d'aplicació, criteris de selecció, temporalitat, recursos i avaluació d'aquest programa.

6. RESULTATS

De les entrevistes realitzades s'extreuen idees vinculades a l'orientació, implementació així com potencialitats i punts febles del programa que serveixen per elaborar la proposta d'adaptació i millora del programa "Train the Trainer" del projecte ReCommit. A continuació es presenten els resultats obtinguts, d'acord amb les dimensions i les categories d'anàlisi esmentades a la taula 1.

6.1. Orientació del projecte

La informació obtinguda manifesta que es tracta d'un projecte orientat a la inserció sociolaboral de les persones excarcerades a partir de la promoció de competències laborals específiques però també el treball de competències transversals a través de l'aplicació pràctica de les mateixes gràcies a la combinació de la pràctica real i a través de la Realitat Virtual. El treball en xarxa i l'experiència prèvia de les entitats ha estat essencial per desenvolupar un projecte que respon a les necessitats reals de les persones excarcerades.

Sobre la *justificació del projecte* ReCommit, segons les paraules de la Cap del projecte a l'entitat, l'objectiu és disminuir l'escletxa tecnològica perquè la persona interna no sigui exclosa socialment, ja que amb projectes com aquest, es prepara a la persona perquè pugui tenir les mateixes oportunitats que qualsevol persona no privada de llibertat³: Aquesta persona ha de sortir el més preparada possible per no quedar exclosa i poder tenir una oportunitat de reinserció social amb les mateixes oportunitats, que moltes vegades no les ha tingut prèviament, i per això ha acabat en una situació de conflicte. (S3)

Les intencions són clares. Actualment, en un món on prima l'àmbit tecnològic és indispensable educar i formar a les persones amb uns bàsics de tecnologia. D'aquesta manera, segons la cap del projecte, projectes com aquest permeten reduir l'exclusió social i potenciar les oportunitats de reinserció laboral i social.

L'*antecedent* al projecte ReCommit és el SEMELI. Un projecte d'Andròmines fet amb robòtica educativa per treballar competències socials. Aquest projecte es va

³ Per més referències dels entrevistats en relació a la justificació del consulteu l'Annex 3, codi: Justificació_projecte

realitzar amb un grup d'interns més reduïts a CP Lledoners i CP Quatre Camins⁴. Tal com explica la cap del projecte de l'entitat Andròmines:

En aquest cas, (SEMELI) va ser com una espècie de pilot més petit. Vam formar a 30 persones educadores i a 30 interns dins del que era el marc del projecte, perquè es feia primer un pilot i després s'ha pogut continuar i hem continuat fent més formacions en Realitat Virtual, robòtica educativa... però ja adaptat a les necessitats de cada centre. Llavors en total érem 150 persones perquè a diferents països es feia també i posàvem en comú com havia funcionat a cada centre, a cada país, quines eren també les diferències. (S3)

Desenvolupar el projecte ReCommit quan ja s'havia fet una prova pilot amb el projecte SEMELI ha resultat molt positiu, ja que ha donat experiència als dinamitzadors que van treballar en el primer projecte. D'aquesta manera han pogut aprendre com solvatar els diferents problemes tecnològics que es presentin.

Pel que fa al *sorgiment del projecte*, va ser una idea en co-creació amb el Departament de justícia i l'Administració, que van aconseguir destinar els recursos perquè es pogués dur a terme aquesta idea⁵. Com exposa la cap del projecte d'Andròmines, la idea:

no va sorgir exclusivament d'Andròmines sinó que el Departament de Justícia, va descobrir el que feia Andròmines i doncs van veure que nosaltres podíem cobrir aquesta necessitat que ells tenien. Tant d'ordinadors de segona mà com de dinamització TIC. (S3)

A partir del sorgiment del projecte, es va establir un *treball en xarxa* entre l'entitat Andròmines i Departament de Justícia, imprescindible per dur a terme la idea⁶:

Va ser un treball conjunt, o sigui tampoc va ser un dia que vingués el Departament de Justícia i digués: Us comunico que... No. Vull dir, va ser durant molts mesos de parlar i veure i mirar com ho fèiem i com es podia muntar un projecte, venir, anar... provem això, provem allò... *saps?* Es va creant poc a poc i establint les relacions de confiança. (S3)

⁴ Per més referències dels entrevistats en relació als antecedents consulteu l'Annex 3, codi: Antecedents

⁵ Per més referències dels entrevistats en relació al sorgiment consulteu l'Annex 3, codi: Sorgiment

⁶ Per més referències dels entrevistats en relació al Treball en Xarxa consulteu l'Annex 3, codi: Treball_xarxa.

En aquest punt, sorgeix la *importància del Tercer Sector* com un aspecte clau per entendre el procés de creació i implementació de ReCommit. Els tempos administratius i burocràtics són essencials perquè un projecte pugui tirar endavant. Destaca l'agilitat i dedicació de qualsevol entitat del Tercer Sector, a diferència de l'Administració Pública⁷:

Les entitats del Tercer Sector som més àgils i donem resposta més acotada a certes coses que l'Administració Pública no pot donar, perquè la seva funcionalitat és una altra i perquè els tempos i les estructures que té són unes altres, i per això funciona un model compartit moltes vegades. (S3)

Es destaca la capacitat del Tercer Sector d'arribar a llocs i situacions on l'Administració Pública no acostuma a arribar, sigui per falta de temps o falta de recursos. Es necessiten empreses externes que recolzin la feina de l'Administració i sembla que les entitats del tercer sector estan més que preparades per dur a terme aquesta tasca.

6.2. Implementació del programa

La informació obtinguda a través de les entrevistes realitzades expressa que malgrat els objectius i els continguts venen donats pels agents encarregats de la creació del projecte, una bona implementació del projecte requereix d'una identificació de necessitats conscient, una coordinació fluida entre els equips, una bona formació prèvia dels tècnics que l'aplicaran així com uns criteris i pautes d'aplicació clars que permetin complir amb els objectius i la temporalitat del projecte.

En referència als *objectius i continguts del programa*, els dinamitzadors entrevistats aclareixen que aquests venen donats per les persones que lideren el projecte:⁸

En aquest cas el projecte ja porta i ens dona tot ja organitzat, tant mòduls com activitats i la nostra tasca és doncs poder adaptar sense perdre el focus i els objectius tant del projecte com de l'activitat, adaptar-la per tal que es pugui desenvolupar correctament. (S2)

⁷ Per més referències dels entrevistats en relació a la importància del Tercer Sector consulteu l'Annex 3, codi: Import_Tercer_Sector.

⁸ Per més referències dels entrevistats en relació als objectius consulteu l'Annex 3, codi: objectius_programa.

El fet de no haver de dissenyar les activitats o els objectius del programa implica que el dinamitzador TIC hagi d'adaptar aquestes activitats al grup o al CP on desenvolupi la seva feina per tal de poder dur a terme el projecte de manera correcta.

El projecte compta amb una *identificació de necessitats*. Per fer-ho es van passar enquestes als professionals i interns per conèixer la seva perspectiva. Aquestes, permeten fomentar el treball en xarxa fent partícip del tractament a la persona a la qual se li aplicarà el programa, saber les necessitats reals dels individus a l'hora de reinserir-se laboralment i permeten elaborar els objectius i les activitats de manera més precisa i acurada, sabent en tot moment quina competència s'ha de treballar. Fet que garanteix més i millors resultats⁹:

s'ha donat veu i s'ha preguntat tant als participants com als professionals per conèixer les necessitats reals i fer un disseny, no des d'un despatx, sinó que s'ha tingut en compte tota la informació, per això s'ha fet correctament. (S2)

Tanmateix, per elaborar el projecte i orientar la seva aplicació, les entitats s'han basat en estudis i projectes realitzats prèviament:

per muntar les activitats i els objectius, els que lideren el projecte a nivell europeu, s'han basat en projectes que s'han realitzat dins de l'àmbit penitenciari amb el tema de la inserció sociolaboral i de Realitat Virtual i llavors han fet el disseny en base a les conclusions d'aquests estudis i les enquestes que s'han passat a interns i a professionals. (S2)

El fet de basar-se en estudis i projectes del mateix àmbit realitzats anteriorment i realitzar enquestes a interns i professionals per poder dissenyar els objectius i les activitats es veu com un punt positiu.

Com a punt clau per a la implementació del projecte, destaca com es du a terme la *coordinació entre els diferents equips* a nivell d'entitats i els equips de tractament dels diversos Centres Penitenciaris de Catalunya¹⁰:

la gestió del projecte... implica establir un equip del projecte que la seva tasca sigui poder dedicar-li hores, nosaltres els dinamitzadors TIC, des dels centres

⁹ Per més referències dels professionals entrevistats en relació a la identificació de necessitats consulteu l'Annex 3, codi: Identificació_necessitats.

¹⁰ Per més referències dels professionals entrevistats en relació a la coordinació entre equips consulteu l'Annex 3, codi: Coordinació_equips.

gestionem aquest projecte a partir dels objectius i les activitats que es dissenyen des del programa ReCommit a nivell de totes les entitats. (S2)

En aquest sentit, es considera que la tasca dels dinamitzadors TIC és coordinar-se amb equips de tractament procedents d'altres Centres Penitenciaris de Catalunya mentre que Andròmines com a entitat ha de coordinar-se amb les diferents entitats europees que formen part del projecte.

Un altre aspecte fonamental per garantir una bona implementació del projecte és la *formació dels tècnics*. En aquest cas, la formació dels tècnics es basa en unes competències que uns companys del projecte han assolit en un viatge a Xipre i després traslladen a la resta¹¹:

Uns companys que van fer com el viatge aquell a Xipre, es van formar els que van dissenyar tot el projecte i després aquests mateixos ens van traslladar la formació a... a la resta, i en principi aquesta és la formació que rebem. (S1)

Aquesta formació sembla insuficient per aquelles persones que no tenen experiència prèvia en projectes vinculats a la Realitat Virtual. Això és un aspecte a abordar de manera directa, ja que els dinamitzadors han d'estar ben preparats per afrontar diferents problemes o obstacles que puguin sorgir. Per tal que el projecte esdevingui un èxit cal que tots els dinamitzadors es sentin professionals de la Realitat Virtual i per això és necessari saber com resoldre els problemes, i com s'ha d'actuar en cada moment un cop les ulleres estiguin connectades:

Hem de ser els experts en aquest tema i jo personalment no em sento que sigui una experta i estic ja a punt de començar amb això. Trobo que m'ho he estat mirant, però clar, ha estat jo per part meva, no per haver fet cinquanta cursos. (S1)

Sota el meu punt de vista és suficient, però perquè jo ja tinc una experiència prèvia en fer aquest tipus d'activitats al centre. (S2)

¹¹ Per més referències dels professionals entrevistats en relació a la formació dels tècnics consulteu l'Annex 3, codi: Formació_tècnics, Formació_suf i Formació_insuf.

En relació a les *pautes d'aplicació*, segons les persones entrevistades, el programa presenta molta flexibilitat amb la intenció de poder adaptar-se a les necessitats dels centres penitenciaris, característiques, reptes i recursos disponibles¹²:

La idea és arribar al mateix lloc, però que cadascú treballi una mica com pot i com sap perquè la manera de treballar és molt diferent. (S1)

Tenir un programa que no sigui rígid i pugui adaptar-se és imprescindible per dur-lo a terme de manera eficaç, sense caure en un programa molt flexible, amb directrius escasses i molt desigual a les diferents presons:

...com que els perfils dels interns són diferents i tenen diferent edat, diferents nivells d'estudis... La condemna pot ser de més o menys anys, per tant, poden estar més o menys temps en el centre i també poden estar més o menys temps al món laboral. Tot això és determinant per poder fer els canvis però sense perdre els objectius. (S2)

En aquest sentit, és fonamental que tots els dinamitzadors TIC tinguin molt clar els objectius que es volen aconseguir. Per això, de nou, és molt important fer tota la formació necessària perquè els dinamitzadors se sentin suficientment preparats per aplicar el programa i utilitzar els mitjans de la Realitat Virtual amb garanties. En cas de no ser així, els objectius es podrien veure difuminats i aleshores els resultats no serien els desitjats.

En el marc de l'adaptació del programa a cada centre, cal tenir en compte la *selecció dels usuaris*. El document definitiu mostra els criteris de selecció dels participants. Un dels criteris és que aquests han de ser interns que li restin fins a un màxim de 2 anys de compliment de condemna. Aquí s'esdevé un problema i és que, generalment, quan als interns els hi queden 2 anys de condemna o inclús més, poden estar a tercer grau i fins i tot en llibertat condicional. Això vol dir que han de fer vida fora del centre molt abans d'aquests 2 últims anys de condemna. En aquest punt, el programa ReCommit arribaria tard, ja que les competències que presenta el programa s'haurien de treballar molt abans de fer vida fora del Centre Penitenciari i no només els últims 2 anys¹³. Així doncs, la

¹² Per més referències dels professionals entrevistats en relació a les pautes d'aplicació consulteu l'Annex 3, codi: Pautes_aplicació, Flexibilitat_aplicació i Problemes_flexibilitat_aplicació.

¹³ Per més referències dels professionals entrevistats en relació als criteris de selecció dels participants consulteu l'Annex 3, codi: Criteris_selecció_participants.

selecció dels participants és vista per les persones entrevistades com un problema, ja que deixa fora persones que es podrien beneficiar dels objectius i continguts del programa:

Tu veus que li queden molts anys per davant i penses: *vale* aquesta persona li queden 10 anys, no? Això no li funcionarà, no li serveix per a res treballar aquest tipus de continguts, però realment sí, perquè sí que ReCommit està molt orientat al tema laboral, però totes les coses que es treballen també tenen una altra utilitat, perquè treballar la comunicació ens serveix per tot, o sigui fins i tot per la convivència dins de presó, llavors no estàs perdent el temps. (S1)

L'important seria que li quedi poc temps per aconseguir el tercer grau. Llavors aquí sí que podrien participar i coincidiria més o menys la finalització del programa amb l'obtenció del tercer grau. (S2)

Un repte a destacar dins de la selecció és el problema de lectoescriptura que presenten alguns interns. Si bé saber llegir i escriure no és un requisit imprescindible per participar en el programa, és evident que això suposa un gran repte per una persona que presenta aquesta problemàtica¹⁴:

És indispensable saber llegir i escriure perquè a l'aplicació de Realitat Virtual, hem de llegir. A l'hora de triar opcions, ells ho han de llegir. (S2)

De totes maneres tenen l'acompanyament nostre. Però clar, és un hàndicap, i més encara amb un perfil com el que tenim aquí, que hi ha moltes persones que no saben ni llegir ni escriure. Però jo crec que comptant amb el nostre acompanyament no hauria de ser un gran impediment. (S1)

Finalment, en relació amb la implementació es destaca la *temporalitat*. A la versió actual del programa es presenten 10 mòduls a dividir en 20 sessions d'una hora cada sessió. Aquest és un temps que els entrevistats qualifiquen d'insuficient. A més, destaquen el gran gruix d'activitats per mòdul, això pot comportar una saturació per la persona participant i, fins i tot, per la persona que dinamitza la sessió, ja que constantment es té la sensació d'actuar de manera atrafegada¹⁵:

¹⁴ Per més referències dels professionals entrevistats en relació als problemes de lectoescriptura consulteu l'Annex 3, codi: repte_lectoescriptura.

¹⁵ Per més referències dels professionals entrevistats en relació la temporalitat consulteu l'Annex 3, codi: temporalitat i temps_insuficient.

És poc temps. [...] És que hi ha moltes activitats, molta informació, moltes coses que de vegades si són molt personals, obres allà un meló i després ho has de tancar i això no es fa en deu minuts. (S1)

És que no és viable. Val més la pena fer dues activitats i que surtin bé i treballar-ho tot bé, que no fer vuit i que surtin dient: “¿Qué hemos hecho?” no? Perquè “He hecho un dibujo, he hecho un esquema, ara una dinàmica, ara un role-play” no? Tot en una hora i mitja no es pot fer. (S1)

6.3. Potencialitats i aspectes de millora

Les persones entrevistades destaquen positivament la recerca prèvia realitzada per dissenyar el programa així com el valor afegit que suposa treballar amb mitjans de Realitat Virtual. Per contra, es destaquen aspectes crítics com els recursos disponibles i la necessitat d'una avaluació més precisa del programa.

La investigació realitzada per l'elaboració del *disseny del programa* consta d'un recull d'estudis previs i enquestes fetes a interns i professionals a partir de les quals s'han extret les necessitats i competències a abordar¹⁶:

El procés...jo veig que s'ha fet correctament perquè s'ha donat veu i s'ha preguntat als participants i professionals per conèixer les necessitats reals i fer un disseny, no des d'un despatx, sinó que s'ha tingut en compte tota la informació, per això s'ha fet correctament. (S2)

Per a mi, la veritat és que em sembla molt sòlid. [...] s'ha fet tot un procés intensiu de veure quines competències es volien treballar a través de veure tot el que està publicat i tots els estudis científics sobre quines competències es requereixen treballar des d'àmbit penitenciari i després amb unes validacions i unes entrevistes per acabar consensuant el contingut d'aquest curs. (S3)

Es considera que la investigació prèvia que s'ha realitzat mesos abans, tot i haver estat extensa, ha sigut molt necessària per fer un disseny acurat i identificar les necessitats i les competències que s'han de treballar.

¹⁶ Per més referències dels professionals entrevistats en relació al disseny del programa consulteu l'Annex 3, codi: Disseny_programa.

Un segon aspecte que es considera una potencialitat és l'*aportació de la Realitat Virtual* en un programa formatiu com aquest. Un dels principals beneficis de la RV és poder ser capaços de situar-nos en un context real i prendre decisions sense tenir por a les conseqüències¹⁷:

Serveix per estar en aquella situació, perquè tu pots treballar amb una persona que hagi de fer una entrevista, però, si no es troba en aquesta situació, amb els nervis que això pot generar... no entén moltes coses, per molt que tu li expliquis. (S1)

La Realitat Virtual, *lo* que ajuda és a la persona a viure una experiència i a prendre decisions sense por d'equivocar-se [...] La diferència de fer-ho amb un Role-Play que es fa de manera ordinària és que la persona ho percep com a real. (S2)

Dins dels beneficis de la RV es destaca també el factor d'atracció. Els entrevistats ho descriuen com un complement a un programa formatiu. L'ideal en un futur seria que la RV esdevingui un suport en gairebé tots els programes amb l'objectiu de fer-los més atractius¹⁸:

Hi ha molts participants que potser si no estigués la part de Realitat Virtual llavors no els hi motivaria tant poder participar. Llavors, té una part motivacional. (S2)

No obstant, si mirem el programa actual de "Train the trainer", ens n'adonem que malgrat la Realitat virtual és la protagonista de tot aquest projecte, es fa servir relativament poc. Si la RV és la protagonista del programa, en canvi, no es fa servir gaire, s'han de veure els motius que hi ha darrere.

En relació amb aquesta idea sorgeix el tema dels *recursos*. Pel que fa a recursos econòmics, els dinamitzadors exposen que les ulleres de Realitat Virtual són un utensili que escasseja, ja que només disposen d'unes ulleres per centre¹⁹:

¹⁷ Per més referències dels professionals entrevistats en relació a l'aportació de la Realitat Virtual consulteu l'Annex 3, codi: Aportació RV.

¹⁸ Per més referències dels professionals entrevistats en relació a l'atracció de la RV consulteu l'Annex 3, codi: Atracció.

¹⁹ Per més referències dels professionals entrevistats en relació als recursos consulteu l'Annex 3, codi: Recursos.

L'altre problema és que no disposem d'ulleres per tothom perquè tenen un cost i s'han de comprar per a tots els centres. (S2)

També existeix una limitació en termes de recursos personals. Com exposa una de les persones entrevistades, de res serveix tenir unes ulleres per cadascun si només hi ha un dinamitzador TIC per centre, ja que una persona sola, no arriba a fer l'acompanyament que requereix aquesta activitat a totes les persones participants si es fessin servir totes les ulleres alhora:

A més, la disponibilitat del número d'ulleres determina el número de participants per grup, i el número de professionals que es necessita per poder desenvolupar amb èxit les activitats. Perquè tot i tenir més ulleres per centre, només es poden projectar unes ulleres i més ulleres significa destinar més recursos a nivell de professionals perquè necessitaríem més dinamitzadors. (S2)

En relació amb aquestes idees, apareixen a les entrevistes diversos reptes tecnològics. Aquests estan relacionats amb la xarxa a internet i connexió Wi-Fi. La Realitat Virtual és una interfície computacional que es genera mitjançant tecnologia informàtica. Això vol dir que es necessita connexió a internet en tot moment i a més l'ordinador o dispositiu on estiguin connectades les ulleres ha de ser suficientment potent perquè es pugui manejar l'alta demanda de gràfics i processaments. Aquesta demanda de recursos de qualitat tecnològics és complicat d'aconseguir quan parlem d'un Centre Penitenciari²⁰:

Els reptes que suposa a nivell tecnològic és el fet de no poder disposar de connectar les ulleres a internet a través d'un punt d'accés Wi-Fi. Actualment, no es pot, o sigui, tècnicament es pot, però actualment, no està autoritzat a poder-ho fer. [...] L'inconvenient no seria a nivell de projecte sinó que el problema que ens trobem seria la tecnologia necessària per fer això amb Realitat Virtual i que nosaltres no tenim dins del centre penitenciari. (S2)

D'acord amb totes aquestes idees, a les entrevistes s'aborden els recursos que serien necessaris en un futur si el projecte seguís creixent. En aquest punt es reitera la necessitat d'una formació suficient per als dinamitzadors així com més recursos

²⁰ Per més referències dels professionals entrevistats en relació als reptes tecnològics consulteu l'Annex 3, codi: Reptes_tecnològics.

tecnològics per implementar el programa i més temps per als professionals que han d'aplicar-lo²¹:

Més ulleres de Realitat Virtual. Això seria l'ideal i a mi si que m'agradaria més formació, per exemple. (S1)

...tema recursos seria a nivell de centre penitenciari seria que l'equip de formació tingués la formació a nivell tècnic correcte i el temps també per dedicar-hi. (S2)

Necessitem molta formació. Com a dinamitzador necessites més eines i fer molta formació, tenir més ulleres, perquè clar, si tens més persones formades evidentment ara sí que seria útil tenir més ulleres connectades a la pantalla que creiem que seria *lo* més adient. Per tant, anar formant a més gent i comprar més ulleres per tal d'integrar-ho a tots els programes. (S3)

L'últim aspecte que s'aborda de forma crítica és l'*avaluació del programa*. Al projecte, es fa referència a la saturació informativa a l'hora d'avaluar el programa de manera qualitativa, la metodologia emprada i el seguiment posterior. No obstant, al document s'exposa que la manera de fer l'avaluació qualitativa és mitjançant el seguiment d'una o dues persones que tinguin un compromís amb el programa des del principi fins al final. Aquesta estratègia d'avaluació és vista per les persones entrevistades com un punt feble, ja que tot i que la mostra pot arribar a ser representativa, avaluar només un o dos casos pot comportar la pèrdua d'informació dels casos particulars i suposar una limitació per interpretar els resultats sobre l'efectivitat del programa ²²:

Això seria poder fer-ho amb més gent. Tenir una mostra representativa i més gran [...]De totes maneres sí que són un o dos interns o internes per centre o sigui que al final si sumes són 9 centres, llavors al final sí que acaba sent una mostra com bastant més gran. (S1)

A nivell de grup es té més informació llavors pot incidir més o encertar més a l'hora de treure conclusions. És important tenir la informació

²¹ Per més referències dels professionals entrevistats en relació als recursos futurs consulteu l'Annex 3, codi: Recursos_futurs.

²² Per més referències dels professionals entrevistats en relació a l'avaluació del programa consulteu l'Annex 3, codi: Avaluació_programa.

individualitzada no només del grup sinó que també les particularitats de cada participant per poder extraure les conclusions correctes. (S2)

Tanmateix, segons els entrevistats, no fer un seguiment postpenitenciari, també podria condicionar l'avaluació del projecte i consideren que, una vegada estiguin en llibertat, sigui en tercer grau o amb llibertat condicional, s'hauria de tenir coneixement sobre aquesta persona que va iniciar el programa dins del centre penitenciari.

S'hauria de considerar fer aquest seguiment a través d'entitats externes de voluntaris o programes en els quals poguéssim fer seguiment o entitats socials, però en el nostre cas amb el perfil de dinamitzador TIC, un cop que estiguin fora del centre, ja no podem fer seguiment. (S2)

Així doncs, seria interessant poder continuar amb el seguiment una vegada hagin realitzat la seva primera entrevista de feina. D'aquesta manera podrem saber de primera mà si les competències que s'han treballat, han sigut útils a la vida real.

7. PROPOSTA

7.1. Justificació de la proposta

Arran l'anàlisi de les entrevistes es veu clarament una manca de formació dels professionals. La perceben com a insuficient i acaben per fer autoformació, el que pot acabar derivant en una aplicació poc homogènia i poc rigorosa amb el programa inicial. No es senten experts del tema llevat que tinguin experiència prèvia en projectes similars. Per tant, la necessitat no seria la d'adaptar el programa ReCommit en general, sinó que millorar el programa "Train the trainer" per aconseguir dotar els professionals d'estratègies i recursos que els permetin implementar el programa amb garanties.

7.2. Objectius de la proposta

D'acord amb les idees exposades, els objectius d'aquesta proposta de millora del programa "Train the Trainer" són:

1. Oferir pautes clares per una aplicació més homogènia del programa.
2. Donar eines i estratègies per poder aplicar-ho.
3. Acompanyar els professionals en l'aplicació del programa.

7.3. Concreció de la proposta

Per aconseguir una aplicació més homogènia del programa (objectiu 1) caldria revisar tres aspectes: 1) els criteris de selecció; 2) la configuració del grup i; 3) la selecció d'activitats. Si tothom segueix aquest procés és més probable que l'aplicació sigui més similar, ja que tothom farà servir la mateixa metodologia.

En relació als *criteris de selecció*, caldria canviar el criteri d'accés relatiu al temps de condemna, ampliant-lo per promoure que les persones es puguin beneficiar del programa i tenir accés sense tenir en compte el temps que els queda fins a la llibertat definitiva. Si bé és cert que ha d'existir un criteri de prioritització per la manca de recursos existents, seria interessant no limitar les possibilitats d'accés a persones que es poden beneficiar del programa, però que no compleixen amb el requisit de la condemna. Els objectius del programa són prou amplis i es treballen competències que poden ser necessàries per a persones determinades i, per tant, caldria tenir en compte més enllà del criteri temporal, un criteri d'adequació del perfil en funció de les seves necessitats de reinserció sociolaboral.

Una vegada aplicats els criteris de selecció de les persones participants al projecte, els professionals haurien de pensar en la gestió del grup. En referència a aquesta *configuració del grup* s'hauria de tenir en compte les característiques personals de cadascú dels integrants en matèria de problemes de lectoescriptura, barreres idiomàtiques, etc. per poder identificar necessitats específiques dels integrants i adaptar el programa a aquestes. Així, en tercer lloc, caldria fer la *selecció d'activitats* en funció de les característiques de la configuració del grup. L'objectiu d'aquesta selecció és fer aquelles activitats que siguin més profitoses per als interns. Un altre objectiu de la selecció és no saturar al participant amb determinats continguts o activitats que potser no s'escauen per les seves necessitats. La persona educadora hauria d'escollir només les activitats necessàries per a disposar del temps necessari per treballar-les.

Per poder donar les eines i estratègies necessàries als dinamitzadors TIC (objectiu 2), caldria que rebessin formacions en primera persona de la mà de professionals de les TIC, que a més tinguessin formació en criminologia per poder adaptar la formació donada al context penitenciari. D'aquesta manera es tindrien en compte les problemàtiques a internet dins del CP, els riscos que comporta o les necessitats criminògenes que queden cobertes amb aquesta activitat. Una persona amb aquest perfil podria ser un criminòleg amb formació en ciberseguretat.

Un altre element que podria servir per donar eines als dinamitzadors TIC dels CP per saber com implementar el programa és viure en primera persona alguna de les activitats que estan pensades per RV amb l'objectiu d'experimentar la mateixa sensació que els interns i els reptes amb els quals es poden trobar al llarg de l'activitat. D'aquesta manera, es podrien superar d'una manera més ràpida i eficaç quan fos l'intern qui eventualment es trobés davant d'aquesta situació.

Per últim, per garantir l'acompanyament als dinamitzadors TIC (objectiu 3), es podria oferir una formació continuada amb un seguiment de 6 mesos amb l'objectiu que tots els dinamitzadors tinguessin un seguiment i un referent per fer consultes o resoldre dubtes i no haguessin de dedicar-hi hores fora de l'horari laboral a la seva autoformació. Alhora, així, els dinamitzadors no se sobrecarregarien de feina i s'evitarien les conseqüències derivades de l'excés de treball.

7.4. Recursos

Per elaborar la proposta de millora, cal tenir en compte els recursos, tant materials com personals. Tenir més recursos materials, entesos com pantalles, ulleres o connexió a Internet és necessari per poder aprendre com funcionen totes aquestes tecnologies. No pot ser que el centre només tingui unes ulleres, ja que els dinamitzadors també les han de fer servir de manera continuada per poder anar adaptant-se a totes les actualitzacions de software o de les mateixes activitats per poder saber com actuar en tot moment quan l'experiència la visqui un intern.

A nivell de personal, és important que els encarregats de formar als dinamitzadors siguin persones molt especialitzades tant en tecnologies com en criminologia pel motius exposats anteriorment.

7.5. Avaluació del Train the Trainer

Per saber si aquesta proposta és útil s'hauria d'avaluar. Per fer-ho, es proposa que els dinamitzadors poguessin donar *feedback* de la formació obtinguda al finalitzar la primera fase d'aquesta però també al llarg de la formació continuada.

8. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

Com ja s'ha vist, en el moment de sortir de presó, les persones sovint es troben amb obstacles que dificulten el seu procés de reinserció com la presonització, l'escletxa tecnològica, estigma, així com la manca de formació, experiència laboral i motivació, etc.

Per evitar tots aquests obstacles laborals, l'acompanyament al Centre Penitenciari i la preparació de la sortida en llibertat és imprescindible per una bona reinserció. En aquest marc, un dels objectius de ReCommit és acompanyar a la persona en la seva transició cap a la societat, treballant les competències transversals i oferint suport i acompanyament a l'individu.

En un context com aquest, és evident la necessitat de treballar l'acompanyament postpenitenciari. Així, el tercer sector és una de les pedres angulars sobre les quals pivota avui dia el benestar social. Andròmines, com a entitat del tercer sector, treballa per aconseguir un doble objectiu amb aquesta orientació: facilitar el benestar de les persones excarcerades i afavorir la reintegració sociolaboral.

El programa ReCommit està ben orientat i fonamentat. No obstant, sembla presentar algunes limitacions a l'hora de la implementació degut a la manca de formació que tenen els dinamitzadors TIC. Això pot desembocar en una coordinació d'equips escassa, unes pautes d'aplicació molt diferents, mala gestió del temps per la falta d'aquest per treballar les activitats i un volum excessiu d'activitats, intervenció poc professional davant un repte, poca atenció a persones amb dificultats idiomàtiques o lectoescriptores i una avaluació amb deficiències, sumat a una manca de recursos materials i personals. Com a resposta a aquesta identificació de les limitacions del programa, s'ha elaborat la proposta presentada, encaminada a millorar la formació dels dinamitzadors, ja que aquest és un pas essencial per garantir l'èxit del mateix.

Si bé el treball presentat dona resposta als objectius establerts inicialment, en l'elaboració d'aquest treball han estat presentats algunes limitacions a tenir en compte. Primerament, hi ha hagut certa dificultat per treballar amb temps la proposta, ja que la temporalitat que tenia l'entitat per entregar el programa definitiu era posterior als meus tempos d'entrega. Això ha fet que la proposta de millora del programa s'hagi treballat sobre una versió que tot i que ser gairebé la definitiva, no està acabada. A més, també estava previst treballar sobre els documents de cada mòdul on s'expliquen les activitats de manera detallada amb

el material i les pautes corresponents. Malauradament, aquests documents no han arribat fins a l'abril. Per tant, no han pogut ser part de la proposta de millora.

Tot i aquestes limitacions, s'ha aconseguit desenvolupar un treball orientat a la millora de la pràctica professional, oferint propostes ajustades a la realitat de l'entitat i dels seus professionals partint d'una recerca qualitativa enfocada a captar els elements extrínsecs i intrínsecs del programa i la seva implementació. A partir de tota la recerca realitzada es pot concloure que les competències treballades en el projecte ReCommit no només serveixen per a la cerca i manteniment de la feina, sinó no que aquestes aptituds poden acompanyar dia a dia. L'escolta activa, saber resoldre conflictes de manera prosocial, saber establir límits personals, prendre decisions basades en els valors i reforçar els valors cívics són aptituds molt necessàries que es poden aprofitar en qualsevol moment i amb les quals disminuiran les dificultats emocionals, entre d'altres. Així doncs, aquesta adquisició d'habilitats, coneixements i/o formacions, poden ajudar a que aparegui una motivació de l'individu, fet que com ja s'ha comentat, podria millorar la seva autoestima i autoimatge. A més, la Realitat Virtual podria disminuir els efectes de la presonització, ja que veure's immers en una realitat podria ser una manera de trencar amb aquest procés d'adaptació i assimilació de l'entorn penitenciari.

A partir d'aquesta exploració, han sorgit tres qüestions principals interessants a desenvolupar en un futur. Primerament, com ja s'ha comentat, caldria seguir reduint l'escletxa tecnològica a fi de millorar la reinserció sociolaboral. En segon lloc, seria útil donar un petit espai per introduir la Realitat Virtual a tots els programes socioeducatius amb l'objectiu de minimitzar l'efecte de la presonització i, per últim, també seria de gran ajuda fer el seguiment i avaluació d'aquest programa una vegada la persona privada de llibertat es trobi fora del Centre Penitenciari complint condemna en règim obert. D'aquesta manera es podria comprovar realment la utilitat d'aprendre les competències transversals.

9. REFERÈNCIES

- Alonso, I i Funes, J. (2009). L'acompanyament social en els recursos socioeducatius. *Revista Educació Social*, 42, pp.27–45. <https://orcid.org/0000-0003-1139-5223>
- Alonso, H., Palasí, E. i Morata, T. (2018). L'acompanyament socioeducatiu en centre penitenciaris com a eina d'inclusió social. *Pedagogia i Treball Social. Revista de Ciències Socials Aplicades*. 7(2), 70-89. <https://raco.cat/index.php/PiTS/article/view/362297>.
- Alós-Moner, R., Esteban, F., Jódar, P., Miguélez, F., Alcaide, V. i López, P. (2011). La inserción laboral de los ex internos de los centros penitenciarios de Cataluña. *Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada*. https://ddd.uab.cat/pub/worpaper/2011/116772/inslabexcen_a2011.pdf
- Artiga, P. (2019) *El muro exterior. Análisis de las barreras u obstáculos que tiene una persona a su salida de prisión para reincorporarse al mercado laboral*. [Treball Final de Grau, Universitat Autònoma de Barcelona]. <https://ddd.uab.cat/record/211232>
- Ballester, G.; Caballero, M. i Hernandez, A. (2008). *Competencias profesionales asociadas al trabajo en red. Itinerarios de inserción desde la perspectiva del trabajo en red*. Consorcio Pactem Nord. https://pactemnord.consorci.info/descargas/competencias_profesionales_trabajo_red.pdf
- Bijelvel, C.; Vand Der Geest, V. i Hendriks, J. (2012). Vulnerable youths in pathways to adulthood. A Loeber, Hoeve, Solt i Van der Laan (eds.) *Persisters and desisters from adolescence to adulthood*, Surrey, pp. 105-126.
- Bottoms, A. i Shapland, J. (2010). *Steps towards desistance among male Young adult recidivists*. Routledge.
- Burnett, R. (1992). *The Dynamics of Recidivism*. Centre for Criminological Research. University of Oxford.

- Colectic (2 de febrer de 2023). La realitat virtual promou l'empatia als centres penitenciaris. *Xarxanet Notícies*. <https://xarxanet.org/informatic/noticies/la-realitat-virtual-promou-lempatia-als-centres-penitenciaris>
- Cid, J. (2007). ¿Es la prisión criminógena? (Un análisis comparativo de reincidencia entre la pena de prisión y la suspensión de la pena). *Revista De Derecho Penal Y Criminología*, (19), 427–456. http://e-spacio.uned.es/fez/eserv.php?pid=bibliuned:DerechoPenalyCriminologia2007-13&dsID=prision_criminogena.pdf
- Cid, J., i Larrauri, E. (2001). *Teorías criminológicas. Explicación y prevención de la delincuencia*. Bosch.
- Cid, J. i Martí, J. (2011). *El procés de desistiment de les persones empresonades. Obstacles i suports*. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. https://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/recerca/cataleg/crono/2011/desistimentEmpresonats_CA.pdf
- Cullen, F. (1994). Social support as an organizing concept for criminology: Presidential address to the Academy of Criminal Justice Sciences. *Justice Quarterly*, 11(4), 527-559. <https://doi.org/10.1080/07418829400092421>
- Cullen, F. i Wright, J. (1997). Liberating the anomie-strain paradigm: Implications from social support theory. A. N. Passas, & R. Agnew (Eds.), *The future of anomie theory* (pp. 187-206). Northeastern University Press.
- Crespo, L. (2010). La Educación Social y los Servicios Sociales en los procesos de desarrollo comunitario: revitalización del trabajo en red Social. *Education and Social Servuces in Community Development Processes: Revitalizing Networking*, (17). <https://www.redalyc.org/pdf/1350/135013577011.pdf>
- De Guzmán, S. i Rodríguez, C. (2015). Políticas empresariales de mano de obra y configuración social del empleo en España. Una aproximación desde los trabajos

- de investigación sociológica. *Revista Internacional de Sociología*, 73(2), 012.
<https://doi.org/10.3989/ris.2013.07.31>
- Escribano, X. i Palasí, E. (2018). Treball social comunitari com a base del procés de reinserció en els Centres Penitenciaris. *Pedagogia i Treball Social: revista de ciències socials aplicades* 7(2), 49-68.
https://doi.org/10.33115/udg_bib/pts.v7i2.22316
- Fabra, N., Heras, P., Gómez, M. i Homs, O. (2016). La inserción laboral de los y las expresos. Una mirada desde la complejidad. *Revista de Educación Social*, 23, 100-117. <http://hdl.handle.net/2445/105166>
- Fabra, N., Heras, P., Gómez, M. i Homs, O. (2016). Inserción laboral de personas que cumplen medidas penales. *Revista de Educación Social*, 22, 182-197.
<http://hdl.handle.net/2445/105165>
- Farrall, S. (2005). Rethinking What Works with Offenders. *British Journal of Forensic Practice*, 7(4). <https://doi.org/10.1108/14636646200500031>
- Farrington, D. (1986). Age and crime. A Morris, N. i Tonry, M. (eds.). *Crime and Justice. An annual review of research*, 7, 189-250. University of Chicago Press.
- Fernández, F. (2006). Tercer sector: análisis, desafíos y competencias desde el trabajo social. *Acciones e investigaciones sociales*, 1, pp. 439-439.
http://old.tercersector.cat/sites/tercersector.cat/files/analisis_y_desafios_del_tercer_sector.pdf
- García, B. (2006). *La presó a l'entorn familiar. Estudi de les repercussions de l'empresonament sobre les famílies: problemàtiques i necessitats*. Barcelona: Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans, Universitat de Barcelona.
https://www.ub.edu/portal/documents/10080835/10975974/La+pres%C3%B3+a+l%27entorn+familiar_2.pdf/5b2e9f72-5479-113e-a97c-852a72dbfb1d

Departament de Justícia. (2011). El model de rehabilitació a les presons catalanes. https://repositori.justicia.gencat.cat/bitstream/handle/20.500.14226/598/model_rehabilitacio_presons_catalanes.pdf

Grup de Recerca en Pedagogia Social de la Universitat de Barcelona. (2014). *Estudi d'eficiència i propostes de millora per la reinserció laboral i social de persones que compleixen penes de privació de llibertat, en el marc del programa reincorpora de la Fundació "La Caixa"*. [Memòria de recerca]. Diposit Digital de la Universitat de Barcelona. <http://hdl.handle.net/2445/117265>

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*, Routledge.

Hsieh, B. (2014). The importance of orientation: implications of professional identity on classroom practice and for professional learning. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 178–190. <https://doi.org/10.1080/13540602.2014.928133>

Jiang, S. i Winfree, L. (2006). Social Support, Gender, and Inmate Adjustment to Prison: Insights From a National Sample. *The Prison Journal*, 86, 32-55. <https://doi.org/10.1177/0032885505283876>

Lam, H. i Harcourt, M. (2003). The use of criminal record in employment decisions: the rights of ex-offenders, employers and the public. *Journal of Business Ethics*, 47, 237-252 <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1026243413175> - citeas

Laub, J. i Sampson, R. (2001). Understanding desistance from crime. *Crime and Justice*, 28, 1-69. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/652208>

Larrauri, E. i Jacobs, J. (2011). Reinserción laboral y antecedentes penales. *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, 13(9), 1-25. <http://criminet.ugr.es/recpc/13/recpc13-09.pdf>

Maruna, S. (2001). Making good: How ex-convicts reform and rebuild their lives. *American Psychological Association*. <https://doi.org/10.1037/10430-000>

- Miralles, A. (2020). Escola i presó a Catalunya. Una radiografia del dret a l'educació a les presons catalanes. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. <http://hdl.handle.net/10609/130146>
- Pedrosa, A. i De la Encarnación, E. (2022). Desistimiento y atención postpenitenciaria. A J. Medina Ariza (coord.), *Instituciones de control del delito*. (pp. 179-193). Dykinson.
- Pérez, E. i Redondo, S. (1991). Efectos psicológicos de la estancia en prisión. *Papeles del psicólogo*, 48, 54-57. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=902874>
- Pérez, B. (2004). El acompañamiento social como herramienta de lucha contra la exclusión. *Documentación Social*, 135, 89–107. <https://dialnet.unirioja.es/info/textonodisponible>
- Piehl, A. (2003). Crime, work, and reentry. *Employment Dimensions of Reentry: Understanding the Nexus between Prisoner Reentry and Work*. The Urban Institute Reentry Roundtable Discussion Paper. <https://www.urban.org/sites/default/files/publication/59421/410856-Crime-Work-and-Reentry.PDF>
- Planella, J. (2013). Pedagogía Social y diversidad funcional : de la rehabilitación al acompañamiento. *Educatio Siglo XXI*, 31(2), 113–128. <https://revistas.um.es/educatio/article/view/187121>
- Rivière, J. (2013). *Interpretacions del comportament desviat i control social*. [Material docent]. Universitat Oberta de Catalunya. https://openaccess.uoc.edu/bitstream/10609/69966/4/Desviaci%C3%B3%20i%20control%20social_M%C3%B2dul%201_Interpretacions%20del%20comportament%20desviat%20i%20control%20social.pdf
- Sampson, R. i Laub, J. (1993). Crime in the making: Pathways and turning points through life. *Crime & Delinquency*, 39(3), 396-396. <https://doi.org/10.1177/0011128793039003010>

Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1997). A life course theory of cumulative disadvantage and the stability of delinquency. A T. P. Thornberry (Ed.), *Developmental theories of crime and delinquency* (pp. 133–161). Transaction Publishers.

Shover, N. (1985). *Aging criminals*. Cambridge University Press.
[https://doi.org/10.1002/1520-6807\(199204\)29:2<197::AID-PITS2310290218>3.0.CO;2-R](https://doi.org/10.1002/1520-6807(199204)29:2<197::AID-PITS2310290218>3.0.CO;2-R)

Shover, N. (1996). *Great pretenders. Pursuits and careers of persitent thieves*. Routledge.

Uggen, C. i Wakefield, S. (2008). What have we learned from longitudinal studies on work and crime. A Liberman (ed.), *The long view of crime: A synthesis of longitudinal research*, pp. 191-218. Springer.

Uggen, C. (2000). Work as a turning point in the life course of criminals: a duration model of age, employment, and recidivism. *American sociological review*, 67, 529-546.
<https://doi.org/10.1177/000312240006500403>

Vallés, M. (1997). *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*. Síntesis.

Vila, M., Esteban, F., Jódar, P., Miguélez, F. i Alcaide, V. (2011). La inserción laboral de los ex internos de los centros penitenciarios de Catalunya. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
https://repositori.justicia.gencat.cat/bitstream/handle/20.500.14226/131/SC_1_0_87_11cast.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Zamble, E. i Quinsey, V. (1997). *The Criminal Recidivism Process*. Cambridge University Press.

10. ANNEXOS

Annex 1. Guió d'entrevista

Perfil de gestió

MODEL TEORIC EN EL QUE ES BASA

1. Quina és la motivació que porta l'entitat a endinsar-se dins d'aquest projecte?
 - 1.1. Quina filosofia hi ha darrere del projecte?
 - 1.2. Quina mentalitat hi ha darrere del projecte?
 2. Com arriba aquest projecte a l'entitat?
 - 2.1. Qui us va comunicar?
 - 2.2. Amb quina finalitat?
 - 2.3. Per què es proposa a Andròmines aquest projecte?
 3. Per què és un projecte que es desenvolupa des del tercer sector i no des dels entorns penitenciaris?
 - 3.1. Podries explicar-me la importància del tercer sector en aquest projecte? I en general?
 4. S'han aplicat programes semblants? Quins? En què es basaven aquest/s projecte/s semblant/s?
 - 4.1. Nom i en què es basa el projecte
 - 4.2. Recursos
 - 4.3. Participants
 - 4.4. A qui es dirigeix el programa?
 5. Quins van ser els resultats i les conclusions extretes d'aquests programes semblants?
 - 5.1. Punts a favor
 - 5.2. Punts en contra
 - 5.3. Punts de millora
- #### VALOR I IMPACTE QUE S'ESPERA QUE TINGUI
6. Què aporta la RV a aquest programa de reinserció?
 - 6.1. Beneficis

6.2. Punts en contra

7. Per què es fa servir relativament poc la RV en les activitats?

7.1. Període de prova?

7.2. Falta de recursos?

8. Quines diries que són les característiques principals del sistema penitenciari? Per què?

9. Quines perspectives de futur teniu amb aquest programa?

9.1. Número de presons on es podria aplicar

9.2. Tipus d'interns a qui se li aplicaria

9.3. Recursos futurs necessaris

10. Si en un futur se seguís aplicant, quin procés se seguiria?

10.1. Es canviaria alguna cosa? O seguiríeu amb el mateix procés? Per què?

Perfil tècnic

IMPLEMENTACIÓ DEL PROGRAMA

1. Com es gestiona un projecte d'aquestes característiques?

1.1. Quins recursos es destinen?

1.2. Com es gestionen els diferents equips en les presons catalanes?

1.3. Com es gestionen els diferents equips de les altres entitats?

1.4. Com es gestiona el projecte dins de les presons?

2. Com es garanteix que a tot arreu s'aplica de la mateixa manera el programa?

2.1. En quina mesura hi ha marge de maniobra per adaptar el programa a cada institució penitenciària? O pel contrari, és un programa rígid sense cap opció a adaptar-se segons els treballadors creguin oportú?

3. Quin tipus de professionals hi participen dins del projecte?

3.1. Com s'escullen?

3.2. Hi ha criteris?

4. Quin tipus de formació prèvia reben els professionals?
 - 4.1. Quin marge de maniobra tenen els professionals per adaptar el programa?
 - 4.2. La podria fer qualsevol persona aquesta formació?
 - 4.3. En quins àmbits és útil que estigui especialitzada la persona abans de rebre aquesta formació? Criminologia? Educació/integració social? Psicologia?
5. Quin tipus d'activitats es duen a terme?
 - 5.1. Com s'escullen aquestes?
 - 5.2. En funció dels objectius?
 - 5.3. Hi ha altres criteris? Quins?
6. Com s'escullen els objectius a dur a terme en cada mòdul?
 - 6.1. Hi ha criteris? Quins?
7. A la reunió de desembre es van comentar que per a la construcció del programa en van tenir en compte unes enquestes que es van passar als interns. Em podries explicar en que consistien?
 - 7.1. Quins són els objectius d'aquestes enquestes?
 - 7.2. Quines preguntes es feien?
 - 7.3. En quin moment s'implementen les enquestes al programa?
 - 7.4. Per a que serveixen aquestes enquestes?
8. Al mòdul 1, lliçó 1, introducció al curs ReCommit, es fa especial èmfasi en el "aquí i ara", a quin tipus de filosofia feu referència quan parleu del "aquí i ara"?
 - 8.1. Per què té aquesta importància?
 - 8.2. Quina filosofia hi ha al voltant del "aquí i ara"?
9. Quin és el procés que farà l'entitat a partir de que tingui el programa complet?

10. L'avaluació qualitativa del programa es basa en fer seguiment d'un o dos alumnes amb bona predisposició des de l'inici del programa fins la seva finalització. Creus que això és extrapolable a la realitat? Per què?

10.1. Creus que amb el seguiment d'un o dos alumnes es pot saturar la informació?
Per què?

11. Es té contemplada l'aplicació per a persones que no saben ni llegir ni escriure? De quina manera?

12. Segons els criteris de selecció de les persones participants, aquests han de ser interns els quals la seva condemna acabi en els següents 2 anys. Però, hi ha molts interns que (si estan en tercer grau) fan vida al carrer molt abans dels últims 2 anys de condemna. Pots estar en seguiment per una Unitat Dependent Art. 86.4 i Art. 165 RP durant per exemple, els últims 6 anys de condemna i durant aquests 4 anys abans que l'intern pugui accedir al programa de RV, aquest segurament hagi de realitzar diverses entrevistes de feina. Creus que es genera un problema amb aquesta situació? De quina manera es podria abordar i resoldre aquest problema?

VALOR I IMPACTE QUE S'ESPERA QUE TINGUI

13. Què aporta la RV a aquest programa de reinserció?

13.1. Beneficis

13.2. Punts en contra

14. Per què es fa servir relativament poc la RV en les activitats?

14.1. Període de prova?

14.2. Falta de recursos?

15. Quines diries que són les característiques principals del sistema penitenciari? Per què?

16. Quines perspectives de futur teniu amb aquest programa?

16.1. Número de presons on es podria aplicar

16.2. Tipus d'interns a qui se li aplicaria

16.3. Recursos futurs necessaris

17. Si en un futur se seguís aplicant, quin procés se seguiria?

17.1. Es canviaria alguna cosa? O seguiríeu amb el mateix procés? Per què?

Annex 2. Llibre de codis

Justificació_projecte: Mencions relatives a la necessitat de crear aquest projecte.

Antecedents: Mencions relatives a projectes anteriors similars.

Sorgiment: Mencions relatives al sorgiment del projecte i qui té la idea.

Treball_xarxa: Mencions relatives al treball en comú entre Administració i entitats

Import_Tercer_Sector: Mencions relatives a la rellevància del Tercer Sector dins d'aquest projecte i en general.

Objectius_programa: Mencions relatives als objectius que ha de complir el programa en cada mòdul i sessió.

Contingut: Mencions relatives al contingut dels mòduls.

Identificació_necessitats: Mencions relatives a com s'ha extret les necessitats dels interns.

Coordinació_equips: Mencions relatives a la coordinació i gestió entre els diferents equips dels Centres Penitenciaris i les entitats.

Formació_tècnics: Mencions relatives al tipus de formació que es rep.

Formació_insuf: Opinions relatives a que la formació dels dinamitzadors és insuficient.

Formació_suf: Opinions relatives a que la formació dels dinamitzadors és suficient.

Pautes_aplicació: Mencions relatives l'aplicació del programa

Flexibilitat_aplicació: Flexibilitat del programa per adaptar-se a les necessitats del centre.

Problemes_flexibilitat_aplicació: Problemes que comporta tanta flexibilitat.

Criteris selecció participants: Mencions relatives amb la selecció dels usuaris participants del programa.

Repte_lectoescriptura: Mencions relatives als problemes relacionats amb la lectoescriptura

Temporalitat: Mencions relatives al temps que es disposa per treballar els mòduls a cada sessió.

Temps_insuficient: Mencions relatives al temps que s'hi dedica per mòdul o sessió i com es pot adaptar en un futur.

Disseny_programa: Mencions relatives a estudis previs i identificació de necessitats

Recursos: Mencions relatives a la diferència de recursos entre recursos personals i recursos materials.

Avaluació_programa: Mencions relatives amb la saturació informativa a l'hora d'avaluar el programa i la metodologia emprada.

Aportació_RV: Mencions relatives als beneficis de la Realitat Virtual al programa.

Atracció: Mencions relatives a la funció atractiva de la RV.

Reptes tecnològics: Mencions relatives als reptes relacionats amb la internet i la connexió Wi-Fi

Recursos_futurs: mencions relatives als recursos que serien necessari en cas que el projecte seguís creixent i es fes gran.

Annex 3. Codificació complerta

Justificació_projecte: Mencions relatives a la necessitat de crear aquest projecte.

(S3) “Andròmines és una entitat que neix l’any 93 per acompanyar i donar oportunitats a persones que estan en una situació d’exclusió que pot ser de diverses menes. Llavors, és nosaltres sempre havíem treballat amb persones que estaven en el procés de recerca de feina, o sigui aquest va ser el nostre origen, no? Persones que no tenien o que no podien accedir tampoc al mercat laboral. Però a partir del 2002 i 2003 vam començar a plantejar-nos que hi havia tot un sector poblacional al que no se li estava donant resposta... sobretot en el sector penitenciari. Vèiem que necessitaven molta feina prèvia abans, des de dins del centre per poder anar pensant sobretot en temes de cada vegada més les competències digitals i TIC.”

(S3) “En aquell moment també va haver-hi com un canvi d’inflexió molt gran en tot el que era la digitalització i clar, molta gent no podia accedir, hi havia un factor d’exclusió més que es veia encara més agreujat per persones que havien estat en àmbit penitenciari, sobretot doncs per gent que havia estat molt de temps i que no es treballava, perquè clar, en aquell moment és que no es treballava això (TIC) dins de presons.”

(S3) “Aquesta persona... doncs sortirà, no? I ha de sortir el més preparada possible per no quedar exclosa i poder tenir una oportunitat de reinserció social amb les mateixes oportunitats, que moltes vegades no les ha tingut prèviament, i per això ha acabat en una situació de conflicte.”

Antecedents: Mencions relatives a projectes anteriors similars.

(S3) “El SEMELI, que és el projecte que vam fer entre el 2020 i el 22, va ser un projecte d’Erasmus+ per implementar mòduls formatius amb Realitat Virtual i robòtica educativa que vam desenvolupar nosaltres i que va ser la nostra aportació cap al projecte, perquè era un projecte compartit també entre diverses entitats de diversos països i també es treballava tot el tema de les TIC dins de l’àmbit penitenciari. Per això ens hi sentíem com a molt còmodes. Perquè hi havia moltes coses que ja nosaltres treballàvem i també unes altres, que era la part de medi i xarxes socials que no treballàvem tant i ens va anar bé per poder-ho integrar i tenir materials també que treballessin tot aquest tema dins d’àmbit penitenciari i la part de Realitat Virtual i robòtica educativa. Aleshores, en aquest cas

també vam desenvolupar 20 mòduls d'1 hora de duració i es va fer formació tant a personal penitenciari: educadors, educadores... que podien implementar aquest projecte.”

(S3) “En aquest cas, va ser com una espècie de pilot, no? O sigui hi havia un pilotatge bastant més petit. Vull dir, vam formar a 30 persones educadores i a 30 interns dins del que era el marc del projecte, perquè es feia primer un pilot i després s’ha pogut continuar i hem continuat fent més formacions en Realitat Virtual, robòtica educativa... però ja adaptat a les necessitats de cada centre. Llavors en total érem 150 persones perquè a diferents països es feia el pilotatge també i posàvem en comú com havia funcionat a cada centre, a cada país, quines eren també les diferències.”

Sorgiment: Mencions relatives al sorgiment del projecte i qui té la idea.

(S3) “Sempre hem treballat molt amb la reutilització d’ordinadors. Llavors a través de col·locar ordinadors de segona mà dins dels centres penitenciaris perquè és més barat i poden donar el mateix servei doncs així va acabar sorgint el nexa de dir: doncs anem a crear un programa. No va sorgir exclusivament d’Andròmines sinó que el Departament de Justícia, d’alguna manera va descobrir el que feia Andròmines, de reutilització d’ordinadors i doncs van veure que nosaltres podíem cobrir aquesta necessitat que ells tenien. Tant d’ordinadors de segona mà com de dinamització TIC.”

Treball_xarxa: Mencions relatives al treball en comú entre Administració i entitats.

(S3) “Va ser un treball conjunt, o sigui tampoc va ser un dia que vingués el Departament de Justícia i digués: Us comunico que... No. Vull dir, va ser durant molts mesos de parlar i veure i mirar com ho fèiem i com es podia muntar un projecte, venir, anar... provem això, provem allò... saps? O sigui això es va creant súper poc a poc i establint les relacions de confiança, sempre ha sigut un coneixement continu. No hi ha un dia que dius: Avui hem començat, saps?”

Import_Tercer_Sector: Mencions relatives a la rellevància del Tercer Sector dins d’aquest projecte i en general.

(S3) “Andròmines com qualsevol entitat del Tercer Sector que hi arribi, doncs és útil per no tenir els tempos de l’Administració Pública.”

(S3) “Nosaltres hem sigut capaços de presentar-nos a projectes europeus perquè podem dir: “Vinga va, deixo tot a una banda, firma, tal, no sé que, prepara el projecte, para-ho tot, munta-ho tot, estigues darrere”. L’administració Pública va haver-hi un dia que ens va dir que no es podien presentar al SEMELI perquè no podem signar els papers per un tema de tempos clar i de moure tota la dinàmica administrativa i burocràtica que es requereix per fer segons quines coses. Llavors, les entitats del Tercer Sector som més àgils i donem resposta més acotada a certes coses que l’Administració Pública no pot donar, perquè la seva funcionalitat és una altra i perquè els tempos i les estructures que té son unes altres, i per això funciona un model compartit moltes vegades. Ells tenen una funció i arriben fins on arriben i la resta doncs seria fantàstic que ho poguéssim assumir l’Administració Pública perquè al final no deixa de ser servei públic i seria genial poguéssim estar integrat però moltes vegades... per temps, experiències i demés... Doncs no és possible”

Objectius_programa: Mencions relatives als objectius que ha de complir el programa en cada mòdul i sessió.

(S2) “Sí, (els objectius) ja venen donats”

Contingut: Mencions relatives al contingut dels mòduls.

(S2) “Les activitats ja venen dissenyades, és a dir, nosaltres no hem de dissenyar activitats en base als objectius”

(S2) “En aquest cas el projecte ja porta i ens dona tot ja organitzat, tant mòduls com activitats i la nostra tasca què és? Com dèiem principi d’aquesta xerrada o aquesta entrevista doncs poder adaptar sense perdre el focus i els objectius tant del projecte com de l’activitat, adaptar-la per tal de que es pugui desenvolupar correctament amb els interns.”

Identificació_necessitats: Mencions relatives a com s’ha extret les necessitats dels interns.

(S2) “les enquestes, l’objectiu que tenen, és conèixer les necessitats reals dels interns i també dels professionals, lo que comentàvem abans, per poder acabar de dissenyar o tenir en compte en el disseny de les activitats aquestes necessitats.”

(S2) “s’ha donat veu i s’ha preguntat tant als participants com als professionals per conèixer les necessitats reals i fer un disseny, no des d’un despatx, sinó que s’ha tingut en compte tota la informació, per això s’ha fet correctament.”

(S2) “per muntar les activitats i els objectius, els que lideren el projecte a nivell europeu, doncs s’han basat en estudis o sigui en projectes que s’han realitzat dins de l’àmbit penitenciari amb el tema de la inserció sociolaboral i de Realitat Virtual i llavors han fet el disseny en base a les conclusions d’aquests estudis i a més a més les enquestes que s’han passat a interns per saber les seves necessitats reals i a professionals també”

Coordinació_equipos: Mencions relatives a la coordinació i gestió entre els diferents equips dels Centres Penitenciaris i les entitats.

(S2) “la gestió del projecte... implica establir un equip del projecte que la seva tasca sigui poder dedicar-li hores i en el nostre cas, en el cas d’aquest projecte, nosaltres som els dinamitzadors TIC, que és el meu perfil. Des dels centres gestionem aquest projecte a partir dels objectius i les activitats que es dissenyen des del programa ReCommit a nivell de totes les entitats. Des d’Andròmines es coordina tota la part de com s’ha d’executar a partir de la comunicació amb altres entitats que participen per poder executar el projecte d’igual forma amb altres països.”

(S2) “Sí, ens coordinem. Hem fet una primera formació per compartir com s’han d’implementar les activitats a cada centre i després compartir també l’experiència, ja que són maneres de poder adaptar les activitats.”

Formació_tècnics: mencions relatives al tipus de formació que es rep.

(S1) “Bueno uns companys que van fer com el viatge aquell a Xipre, es van formar els que van dissenyar tot el projecte i després aquests mateixos ens van traslladar la formació a... a la resta, i en principi aquesta és la formació que rebem.”

(S2) “Hem fet una primera formació per compartir com s’han d’implementar les activitats a cada centre”

(S2) “els que van anar a Xipre, després ens van formar a nosaltres. Ens van fer una primera, bueno una sessió, diguem una jornada sencera de formació”

Formació_insuf: Opinions relatives a que la formació dels dinamitzadors és insuficient.

(S1) “nosaltres hem fet només una formació com t’he comentat al principi. Llavors, tota la resta de formació ha sigut autoformació. De mirar-nos el manual aquest, preparar nosaltres les activitats, entendre tipus “això no sé que és” vale, doncs vaig a buscar-ho i tal. Llavors, jo crec que estaria molt bé tenir com més hores de formació.”

(S1) “és important perquè nosaltres som els que estem sent els formadors, no? Hem de ser els experts en aquest tema i jo personalment no em sento que sigui una experta iestic ja a punt de començar amb això. Trobo doncs que m’ho he estat mirant i tal, però clar, ha estat jo per part meua, no per haver fet cinquanta cursos.”

Formació_suf: Opinions relatives a que la formació dels dinamitzadors és suficient.

(S2) “sota el meu punt de vista és suficient, però perquè jo ja tinc una experiència prèvia en fer aquest tipus d’activitats al centre.”

(S2) “jo crec que en el meu cas particular sí, perquè jo ja hi havia participat en un altre projecte, tant a Lledoners com a Quatre Camins, ja s’ha fet un projecte a nivell europeu abans que es treballava en Realitat Virtual, llavors ja tenia l’experiència tant en lo que és la part tècnica de la Realitat Virtual, la de fer servir les ulleres com aplicacions, com es fa servir tota aquesta tecnologia, els problemes que ens trobem o les dificultats i com podem anar responnent (a aquestes dificultats).”

Pautes_aplicació: Mencions relatives l’aplicació del programa

Flexibilitat_aplicació: Adaptar-se a les necessitats del centre

(S1) “Exacte, és que és molt flexible, o sigui al final una mateixa... per assolir diversos objectius podem fer com... cadascú plantejar-ho amb una dinàmica, amb una activitat diferent clar. La idea és arribar al mateix lloc però que cadascú treballi una mica com pot i com sap perquè els participants de... és a dir, nosaltres, dels dinamitzadors... la manera de treballar és molt diferent. Aleshores doncs, jo potser puc treballar més algo a través d’una dinàmica de grup pues debats i tal... i un altre doncs més amb coses més com informàtiques amb alguna aplicació. Clar, al final és arribar tots al mateix final.”

(S2) “Els centres penitenciaris tots els programes s’han de poder adaptar en base a les necessitats perquè si no, no sortirien els resultats, bueno els resultats... bons resultats.”

Problemes_flexibilitat_aplicació: Problemes que comporta tanta flexibilitat.

(S1) “Bueno una mica arrossegant el que et deia, bueno, no... no es pot aplicar a tot arreu igual però sí que rebem com... com una formació de tots els que van anar a Xipre a formar-se doncs amb la seva formació directament i indirectament amb la resta de companys i... i a través d'aquesta formació és com nosaltres traslladem tot el que hem après i tal i l'adaptació que cadascú fa als nostres participants.”

(S2) “Bueno, doncs, sense perdre de vista els objectius generals del projecte i després hem de... en cada centre, la nostra tasca és la nostra tasca tenir present valorar les necessitats i els perfils dels interns i a partir d'aquí poder adaptar, eh... no canviar l'activitat, si no adaptar vol dir què a lo millor es pot fer o amb més o amb menys sessions.”

(S2) “també com que els perfils dels interns són diferents i tenen diferent edat, diferents nivells d'estudis, diferent... la condemna a lo millor pot ser de més o menys anys, per tant poden estar més o menys temps en el centre i també poden estar més o menys temps al món laboral. Tot això és determinant per poder fer els canvis però sense perdre els objectius.”

Criteris_selecció_participants: Mencions relatives amb la selecció dels usuaris participants del programa.

(S1) “Jo crec que sí que és un problema, perquè a més, no és només això sinó que potser aquí onestic jo que és a brians 1, també hi ha interns que estan a presó preventiva i clar és com que en qualsevol moment poden sortir al carrer, no? O sigui, ja no és només tot lo de la Unitat Dependent i tal que comentes sinó que qualsevol dia passa lo que sea i la persona preventiva surt al carrer i es troba que no sap res, no? Que no... que no s'ha treballat tot això. Llavors, jo entenc que sí que és un problema. De totes formes, sí que és veritat que amb això no han sigut gaire estrictes, en el sentit que no ens han insistit en que necessari que la persona estigui en els dos últims anys de condemna i, per tant... o sigui, ampliem l'opció de fer el projecte a gent que li queda més temps de condemna. Vull dir, també aquestes persones... clar, o sigui, ho veus com... “vale aquesta persona li queden 10 anys, no? Això no li funcionarà, no li serveix per a res treballar aquest tipus de continguts”, però realment sí, perquè... sí que ReCommit està molt molt orientat al tema laboral, però totes les coses que es treballen també tenen una altra utilitat, no? Per què

treballar la comunicació ens serveix per tot, o sigui fins i tot per la convivència dins de presó, llavors no estàs com... perdent el temps.”

(S2) “tot el que participi no pot estar en tercer grau perquè el projecte ho farem en horari d’activitats en l’horari que fan les activitats els interns. Això vol dir que no és compatible amb l’horari que fan els de tercer grau, perquè és just l’horari que ells estan fora del centre. Llavors tot el que participi no estarà gaudint del tercer grau ni qualsevol altra situació que estigui sortint al carrer. No vol dir que sí que pugui tenir persones que tinguin permisos, això sí, vale? Però permís vol dir de dies concrets, que ho sabem amb antelació i que ho podem recuperar un altre dia, això ja ho tenim previst, gràcies a la participació de l’educadora que serà la que ens informará de la situació de cada participant. Llavors que han d’estar dins del centre i que no poden gaudir del tercer grau.”

(S2) “exactament, per això lo de buscar més gent que realment els hi sigui útil la participació del projecte, perquè en un curt temps tinguin l’oportunitat o possibilitat de poder buscar feina i poder anar a una entrevista. Clar la persona que tingui una condemna de molts anys, no té sentit que participi... bueno, no té sentit, vull dir, no té sentit que hi participi en aquest moment, més que res pels objectius que té el projecte. Ell quedaria descartat perquè si li queden sis anys per poder optar al tercer grau, aquesta persona quedarà descartada, perquè no té sentit ara treballar com fer una entrevista de feina si fins aquí cinc anys mínim no la podràs fer, ja no se’n recordarà.”

(S2) “Sí, l’important és que li quedi poc temps per aconseguir el tercer grau, potser un any o mesos, que tenen el tercer grau que està en tràmits, però que ja saben que potser en un termini de temps de tres mesos no els hi arribarà. Llavors aquí sí que podrien participar i coincidiria més o menys la finalització del programa amb la obtenció del tercer grau. Evidentment, mai o quasi mai serà exacte, ja que el fet de que una persona surti fora, no depèn només de l’equip de tractament, sinó que també depèn a nivell judicial, perquè no hi ha un manual per saber quan surt una persona, però amb l’experiència, sí que pots més o menys fer una predicció, sis mesos amunt sis mesos avall de quan podrà sortir.”

(S3) “no tothom en àmbit penitenciari pot posar-se unes ulleres, fora tampoc eh, però s’ha d’anar amb més cura perquè a vegades poden generar ansietat perquè és molt immersiu, i per tant ja no només l’anada d’olla, que et pots angoixar, tenir ansietat, però també et pots marejar molt o pots tenir brots, per tant, hi ha uns criteris de selecció molt clars i establerts de qui pot i qui no pot i són els mateixos educadors qui deriven persones que

realment poden i també amb una cura perquè si en el moment de fer l'activitat la persona no es troba bé o no se sent bé directament apartar o treure les ulleres, amb un protocol molt clar de com s'ha de fer perquè realment et pot fer sentir malament, no és per tothom.”

Repte_lectoescriptura: Mencions relatives als problemes relacionats amb la lectoescriptura

(S1) “Jo crec que això no està previst. O sigui que estaria genial poder fer-ho, però ara per ara és la primera vegada que es fa això i no crec que es tingui ara mateix com una necessitat. De totes maneres, sí que el text que hi ha tampoc... no és gaire i tenim com l'acompanyament nostre. O sigui, jo he provat les ulleres i jo sé el que la persona està veient més o menys i sí que no sé exactament el que veu en aquell moment, però si sé en quina sala es troba, jo puc orientar-la i dir-li “no mira, t'estàs trobant amb això, doncs ves cap allà, fes això, fes lo altre”. Però sí que clar, és un hàndicap, o sigui, això està clar, i més encara amb un perfil com el que tenim aquí, que hi ha moltes persones que no saben doncs ni llegir ni escriure. Però jo crec que comptant amb el nostre acompanyament no hauria de ser com un gran impediment.”

(S1) “Clar, també s'ha com plantejat l'opció de... això, no sé com es farà des del tema tecnològic, no sé qui ho està portant, però de poder com... projectar a la pantalla el que està veient la persona que en aquell moment té les ulleres. Llavors, així sí que seria com molt més fàcil de poder-li anar explicant “no mira que aquí et diu això o diu lo altre.”

(S2) “No, perquè és indispensable saber llegir i escriure perquè a l'aplicació de Realitat Virtual, hem de llegir. A l'hora de triar opcions, ells ho han de llegir. El que passa que no seria pràctic haver-li de dir... perquè aleshores no podrien interactuar de manera independent i han de fer-ho amb el suport d'una altra persona, llavors sí, és indispensable saber llegir i escriure.”

(S2) “Sí, i amb el grup, sí sí. Lo que es fa és que es projecta, o sigui, les ulleres es connecten a l'ordinador i de l'ordinador passa al projector, llavors es pot veure tot el que la persona estarà fent i el que estarà veient en tot moment, si no, no podríem... hauríem d'estar parant constantment, llavors és més complicat.”

Temporalitat: Mencions relatives al temps que es disposa per treballar els mòduls a cada sessió.

(S2) “Hi ha grups que funcionen molt bé, hi ha altres que a lo millor no arriben per falta de temps o altres que fan més i que sobra temps i aniran més ràpids. Per això aquesta és la tasca nostra, de saber interpretar, saber veure les necessitats del grup, i poder readaptar tant el número de sessions que siguin necessàries, com el tipus d’activitat.”

Temps insuficient: mencions relatives al temps que s’hi dedica per mòdul o sessió i com es pot adaptar en un futur.

(S1) “Jo crec que és poc temps. O sigui, jo el que veig als mòduls que ja ens han passat, és que hi ha moltes activitats, hi ha molta informació, moltes coses que de vegades si són com molt... molt personals, obres allà un meló o un tema que a algú li arriba perquè són... també es treballen com coses molt profundes, per així dir-ho i clar, tu obres allò i després ho has de tancar i això no es fa en deu minuts. Si tu treus un tema molt delicat, després no pots dir “Bueno, esto ya està. Vamos a otra cosa” No. No va així. Llavors, clar, jo veig com que es fan moltes activitats i que no dona temps. Si ho vols fer bé, treballar bé els continguts, no dona temps.”

(S1) “La primera lliçó, per exemple, hi ha vuit activitats i s’ha de fer molt a correuita.”

(S1) “És que no és viable. Val més la pena fer dues activitats i que surtin bé i treballar-ho tot bé, que no fer vuit i que surtin dient: “¿Qué hemos hecho?” no? Perquè “He hecho un dibujo, he hecho un esquema, ara una dinàmica, ara un role-play” no? Tot en una hora i mitja, és que no es pot fer.”

(S2) “Clar, això com en tots els projectes, clar que es necessita més temps, sempre, i més sessions, però bueno, s’ha d’anar adaptant a lo que està marcat com a projecte, que després, si un cop acaba, veiem que cal més sessions per treballar alguna cosa molt concreta, llavors, es pot plantejar fer algun altre tipus d’activitat, inclús amb els mateixos participants, amb la mateixa educadora o qualsevol altre professional, es pot fer una altra activitat concreta per treballar-ho, si hem vist que ens hem quedat curts o que ha sorgit la necessitat i no ho teníem present. Aquest projecte servirà per aprendre també i anar millorant i anar avançant.”

Disseny programa: Mencions relatives a estudis previs i identificació de necessitats

(S2) “El procés... en aquest projecte jo veig que s’ha fet correctament perquè s’ha donat veu i s’ha preguntat tant als participants com als professionals per conèixer les necessitats reals i fer un disseny, no des d’un despatx, sinó que s’ha tingut en compte tota la

informació, per això s'ha fet correctament. I llavors, en els futurs projectes, la metodologia seria la mateixa no? Investigant en aquest cas coneixent les necessitats o l'opinió dels participants abans per determinar necessitats i un cop això poder, durant tot el procés, que participin diferents professionals i que tothom tingui el seu paper: el psicòleg el seu, l'educadora el seu, nosaltres amb aquesta part més tècnica amb el tema de la tecnologia i entre tots poder treballar en equip que això és l'èxit de qualsevol projecte.”

(S3) “Per a mi, la veritat és que em sembla molt sòlid, vull dir, jo era molt escèptica però s'ha fet tot un procés intensiu de veure quines competències es volien treballar a través de veure tot el que està publicat i tots els estudis científics sobre quines competències es requereixen treballar des d'àmbit penitenciari i després amb unes validacions i unes entrevistes per acabar consensuant entre els diferents països el contingut d'aquest curs. Tot això per mi era un procés previ que a priori deies: ja se saben quines són les competències que s'han de treballar, però realment m'ha sorprès i tampoc ho eliminaria perquè li dona una força sobre el que estàs fent i el que estàs treballant, perquè darrere hi ha una feina prèvia, que no es fa perquè sí. És que hi ha hagut moltes investigacions de molts països diferents, amb molts interns participants, que acaben arribant a la conclusió que és indispensable que es treballin aquestes competències, que es facin d'aquesta manera i nosaltres hi afegim tot el tema de Realitat Virtual per caminar tots cap allà però que no és aleatòria que s'hagi triat això.”

Recursos: Mencions relatives a la diferència de recursos entre recursos personals i recursos materials.

(S1) “Bueno, jo el que no acabo d'encaixar, és que clar, les ulleres... tenim una per centre. Llavors, si tens un grup de 5 persones, ja no et dic més, només ho pot provar una i la resta pues... passem, no? [riu]. És com, si clar, mirem, però mirem el que? Si tampoc podem veure ni mirar res si tampoc tenim ni projector ni res. Llavors, sí que és veritat que amb la resta de grup es treballen altres tipus d'activitat mentre una persona va provant les ulleres, però jo crec que això sí que és un problema, però clar entenc que en quant a recursos... és molt complicat tenir cadascun unes ulleres de Realitat Virtual.”

(S2) “L'altre problema és que no disposem d'ulleres per tothom perquè tenen un cost i a més s'han de comprar per a tots els centres. A més la disponibilitat del número d'ulleres determina el número de participants per grup, i també el número de professionals que es

necessita per poder desenvolupar amb èxit les activitats. Perquè tot i tenir més ulleres per centre, només es poden projectar unes ulleres i més ulleres significa destinar més recursos a nivell de professionals perquè necessitaríem més dinamitzadors TIC.”

(S3) “és que encara que tinguessis cinc ulleres en la mateixa aula, el Fermín acabaria boig. No té sentit comprar ulleres “a lo loco” perquè has d’estar molt pendent ... Això és un suport més que et permet avançar en el coneixement i l’aprenentatge. Però no pot ser l’únic, perquè si és l’únic, no serveix. No podem posar una persona amb unes ulleres i deixar-la en un racó, és que jo abans apostaria per més formació abans de comprar més ulleres.”

Avaluació_programa: Mencions relatives amb la saturació informativa a l’hora d’avaluar el programa, la metodologia emprada i el seguiment posterior.

(S1) “Clar, això seria poder fer-ho amb més gent, no? Tenir una mostra representativa i més gran. Però sabem que això és com... molt complicat d’aconseguir. O sigui, tenir un grup gran, gran entenc deu persones o més. Tenir aquesta constància durant 20 sessions, és que és inviable. Llavors, si partim d’aquí és com... lo millor que podem tenir d’aquesta avaluació, o sigui, sabem les nostres limitacions, crec que tampoc podem com... tenir una altra manera de fer-ho, llavors jo crec que sí que seria com adequat.”

(S1) “Sí, clar, de totes maneres sí que són un o dos interns o internes per centre o sigui que al final si sumes són 9 centres, llavors al final sí que acaba sent una mostra com bastant més gran.”

(S2) “el que s’hauria de fer és fer el seguiment general del grup perquè només amb un o dos interns, podem caure en la particularitat que tingui aquest individu o de la situació personal tant a nivell personal com processal, llavors això no és extrapolable a la resta d’interns. Llavors a nivell de grup es té més informació llavors pot incidir més o encertar més a l’hora de treure conclusions. Tot això sense perdre també que és important tenir la informació individualitzada no només del grup sinó que també les particularitats de cada participant per poder extraure les conclusions correctes.”

(S2) “seria interessant, però a la pràctica, és una mica complicat. Perquè segons la situació de la persona amb el nostre perfil ja no pot tenir contacte, aleshores això seria més a nivell d’institució. Llavors s’hauria de plantejar el fet de considerar fer aquest seguiment a través d’entitats externes de voluntaris o programes en els que poguéssim fer seguiment

o entitats socials, però en el nostre cas amb el perfil de dinamitzador TIC, un cop que estiguin fora del centre, ja no podem fer seguiment.”

(S3) [referent als qüestionaris que han de fer els interns] “Clar, el que passa que eren molt llargs, potser jo prioritzaria perquè tothom vol posar moltes coses i es fa farragós de respondre i a vegades els interns responen ràpidament i de manera aleatòria. Això potser crec que caldria donar-li una volta per tenir més clar un objectiu concret de què vols avaluar i que fos una mica més al gra, són set pàgines de qüestionari.”

(S3) [referent als qüestionaris que han de fer els interns] “Perquè a més, aquest mateix qüestionari l’han d’omplir quatre vegades: a l’inici, a mig curs, al final, i dotze o quinze dies més tard. Clar, l’últim qüestionari ja no te l’omplen amb alegria i carinyo. Això ho podríem millorar segur.”

Aportació_RV: Mencions relatives als beneficis de la Realitat Virtual al programa.

(S1) “I després tot el fet de, sí, la realitat virtual per què serveix? Doncs serveix per ficar-te més en el lloc... estar en aquella situació, perquè tu pots treballar amb una persona que hagi de fer una entrevista, però, si no es troba en aquesta situació, amb els nervis que això pot generar... no entén moltes coses, per molt que tu li expliquis “sí, l’escolta activa vol dir això”, vale, sí, però, practica-ho, posa’t en la situació, mira que passa si et trobes en aquest cas i poder veure-ho també, des de dins i des de fora a la vegada, no? És a dir, des de dins perquè com que és experiència immersiva, doncs, ja estàs dins, a la situació. I des de fora quan no estàs tu amb les ulleres i estàs veient que passa si contesto això o que passa si contesto lo altre.”

(S2) “Vale, la Realitat Virtual, lo que ajuda és a la persona a viure una experiència i a prendre decisions sense por d’equivocar-se. Llavors, com que està tot digital, es pot equivocar, però la diferència de fer-ho amb un Role-Play o una activitat grupal que es fa de manera ordinària és que la persona ho percep com a real. És a dir, perquè visualment està en un entorn fora d’on està i percep tant sons com auto sensacions de que està visquent allò realment. Llavors, això lo que impacta a la persona és l’experiència de viure això en Realitat Virtual. Llavors, aquesta és la diferència amb altres programes dels que es fan habitualment.”

(S3) “Sobretot en àmbit penitenciari la possibilitat de posar en pràctica, de jugar d’una altra manera i poder treure a la persona de la seva zona de confort, de provar altres coses...”

Realment abstraure's de la situació en la que està. Al final també és important trobar espais. I aporta la possibilitat de posar en pràctica certes coses que en àmbit penitenciari són impossibles. Pots escalar, pots jugar a dards, fer moltíssimes coses. I després en quant a tot el tema de posar en pràctica les competències transversals doncs pots veure una entrevista laboral que òbviament tu veus que és com un videojoc, però la sensació de ser-hi és molt més gran que no si veus un vídeo fora, perquè miris on miris estàs en aquella sala.”

Atracció: Mencions relatives a la funció atractiva de la RV.

(S1) “Doncs, jo crec que per una part tenim el tema de que fa que tot sigui molt més atractiu, no? Perquè tu portes unes ulleres de Realitat Virtual i això ja et fa guanyar com... que la gent ho vulgui provar i es vulgui quedar, que es generi com aquest vincle i aquest compromís, que això és súper bo i... perquè comencem a treballar... o sigui, amb això és com comences a treballar, perquè potser tens una persona que això no l'atrau i no li agrada i tal... ja per ell, el programa no serveix de res, però amb les ulleres com és més nou i tal, doncs ja genera aquesta curiositat ni que sigui.”

(S2) “Clar, a veure, el projecte és la plantilla per treballar o augmentar l'èxit a l'hora que un intern pugui trobar feina, pugui fer una entrevista de treball correctament, sàpiga que ha de dir segons quina pregunta li facin i treballar unes competències i la Realitat Virtual és el suport, però no està present en totes les sessions, només està en unes sessions concretes. Això vol dir que podria ser la part que sigui realment motivadora... la part de Realitat Virtual perquè hi ha molts participants que potser si no estigués la part de Realitat Virtual llavors no els hi motivaria tant poder participar. Llavors, també té una part motivacional i a nivell d'experiència jo crec que serà molt diferent dels programes que es fan actualment.”

Reptes tecnològics: Mencions relatives als reptes relacionats amb la internet i la connexió Wi-Fi

(S2) “els reptes que suposa a nivell tecnològic, que comentàvem, que és el fet de no tenir... de no poder disposar de connectar les ulleres a internet a través d'un punt d'accés Wi-Fi. Actualment, no es pot, o sigui, tècnicament es pot, però actualment no està autoritzat a poder-ho fer.”

(S2) “l’inconvenient no seria a nivell de projecte sinó que el problema que ens trobem seria la tecnologia necessària per fer això amb Realitat Virtual i que nosaltres no tenim dins del centre penitenciari. És a dir... Fora del centre es faria molt fàcil, però dins ja es complica, aquest seria el problema principal.”

Recursos_futurs: mencions relatives als recursos que serien necessaris en cas que el projecte seguís creixent i es fes gran.

(S1) “Més ulleres de Realitat Virtual. Això seria l’ideal. Però a mi si que m’agradaria més formació, per exemple. Poder fer més formació”

(S2) “Bueno, tema recursos seria a nivell de centre penitenciari seria que l’equip de formació tingués la formació a nivell tècnic correcte i el temps també per dedicar-hi, vale? I que dins dels programes de tractament es pugui disposar d’un temps per poder introduir la Realitat Virtual. En aquest cas la figura del dinamitzador TIC, que ja tenim els coneixements, seria una figura clau per poder aportar i poder col·laborar i poder donar suport als professionals sense haver de liderar o portar una activitat sinó només fent suport puntualment o reforç o en alguna activitat concreta o a nivell formatiu.”

(S3) “Necessitem molta formació per fer servir les ulleres perquè no és trivial fer-les servir perquè tu puguis portar una classe, vull dir, com a usuari molt bé, però després estar allà i portar una classe doncs necessites més eines i fer molta formació, tenir més ulleres, perquè clar, si tens més persones formades evidentment ara sí que seria útil tenir més ulleres i tenir doncs dues ulleres connectades a la pantalla que creiem que seria el més adient. Per tant, anar formant a més gent i comprar més ulleres per tal d’integrar-ho a tots els programes.”

Annex 4. Transcripció de les entrevistes

Entrevista 1 – Elena

A: Molt bé, doncs torno a repetir que moltes gràcies per concedir aquesta entrevista, sabem que la situació als centres ara mateix és complexa i s'agraeix l'adaptació. Com t'he comentat aquesta primera part de l'entrevista és per parlar sobre la implementació del programa i algun petit dubte que sorgeix sobre la mateix. Per tant, la primera pregunta és: Com es gestiona un projecte d'aquestes característiques tant a nivell de recursos com de personal?

E: Pues... Vale, clar o sigui, el projecte ens ve donat una mica des de... des d'Andròmines, no? Llavors... Ho gestiona una mica cadascú com podem en el sentit que ens arriba un projecte que de vegades està com poc aterrat a les presons per què està fet, no? Per gent que... que és com més compatible portar-lo a terme i al final també cada centre és com un món totalment diferent llavors cadascú doncs fa una mica el que pot segons les característiques i les necessitats i tal de... de cadascú i del perfil de cadascú.

A: [Assentir amb el cap] I aleshores si cadascú ho gestiona com pot, adaptant-se a certes necessitats, com es garanteix que a tot arreu, és a dir, a totes les presons, s'apliqui de la mateixa manera aquest programa?

E: Val, Bueno una mica arrossegant el que et deia, bueno, no... no es pot aplicar a tot arreu igual, però sí que rebem com... com una formació de tots els que van anar a Xipre a formar-se doncs amb la seva formació directament i indirectament amb la resta de companys i... i a través d'aquesta formació és com nosaltres traslladem tot el que hem après i tal i l'adaptació que cadascú fa als nostres participants.

A: Entenc, vale. És a dir, que no és un programa rígid sinó que té adaptacions i segons vosaltres creieu, els professionals, es pot adaptar.

E: Exacte, és que és molt flexible, o sigui al final una mateixa... per assolir diversos objectius podem fer com... cadascú plantejar-ho amb una dinàmica, amb una activitat diferent clar. La idea és arribar al mateix lloc però que cadascú treballi una mica com pot

i com sap perquè els participants de... és a dir, nosaltres, dels dinamitzadors... la manera de treballar és molt diferent. Aleshores doncs, jo potser puc treballar més algo a través d'una dinàmica de grup pues debats i tal... i un altre doncs més amb coses més com informàtiques amb alguna aplicació. Clar, al final és arribar tots al mateix final.

A: [Assenteixo amb el cap] Súper, i... aquests professionals que hi participen en el projecte s'escullen d'alguna manera o... hi ha alguns criteris?

E: No, bueno els professionals que participem som tots els dinamitzadors TIC de... que treballem als centres penitenciaris, que estem ja de per sí al projecte de alfa digital i tal... i després, a part a cadascun dels professionals volem com ajudar-los per així dir-ho, a altres persones del centre tipo... educadors, psicòlegs i tal, i potenciar els que impartim tot això.

A: I reben algun tipus de formació prèvia aquests professionals?

E: Nosaltres? Els dinamitzadors vols dir?

A: Sí.

E: Sí, sí, o sigui hem fet una formació eh... Bueno uns companys que van fer com el viatge aquell a Xipre, es van formar els que van dissenyar tot el projecte i després aquests mateixos ens van traslladar la formació a... a la resta, i en principi aquesta és la formació que rebem.

A: I creus que és útil que aquests professionals tinguin ja de base una formació especialitzada com podria ser Criminologia, Educació, Integració social o alguna formació d'aquest tipus?

E: Eh... Sí, sí perquè no... o sigui, al final, necessites saber com treballar amb aquest perfil que és molt complicat i més treballant amb màquines i tal que vaja, has de saber com abordar-ho, no? I en quina classe de situació estan i tot això, no? T'ho donen els estudis que tinguis previs i han de ser, en la meva opinió, en l'àmbit de... social, on treballis amb persones, tal... i has de tenir com... com aquesta perspectiva que et donen els estudis a banda de l'experiència.

A: Destacaries algun més que altres? O simplement diries àmbit social?

E: Jo... diria àmbit social, però és que jo veig com molt clar els estudis d'educació social i la criminologia també, bueno jo sóc criminòloga i jo crec que aquests estudis m'han

ajudat molt a fer aquesta feina, desenvolupar aquest projecte i d'altres que estem fent també. Sobretot pel que fa a conèixer aquest perfil de no donar-li l'etiqueta, com deia abans, aquesta perspectiva des de... també com des del punt de vista del delictu, no? De tot el que hi ha darrere del delictu, perquè no és lo mateix treballar valors o treball de coses, com per exemple, l'escolta activa en un perfil de... més com... "normalitzat" per així dir-ho, com per exemple, podríem ser nosaltres dues, que amb un perfil que ve d'un entorn hostil, tancat, amb drets restringits i tot això.

A: I... sobre les activitats i la manera de treballar, com s'escullen les activitats que es duen a terme, per exemple el que tu has dit ara de l'escolta activa o dels valors? Com s'escullen totes aquestes activitats?

E: O sigui, jo crec que ens donen com la idea o l'objectiu aquest de "treballar l'escolta activa", no? Llavors, cadascú fa una miqueta el que creu més convenient, però jo crec que tot i que una persona treballi d'una manera i altra persona d'un altra, al final tot va dirigit a que els participants treballin conjuntament, facin debats, facin dinàmiques, es posin com... en el rol, en la situació aquesta, que per això també és tot el tema de la Realitat Virtual, com entrar en el paper aquest d'estar dins d'una entrevista i de totes aquestes cosetes.

A: I teniu algun tipus de criteri per escollir aquestes activitats o és com acabes de dir tu?

E: No, Bueno, entre nosaltres sí que parlem, ens donem propostes, diem: "mira, jo he pensat de fer això" o "jo he pensat de fer allò"... Llavors, ho anem adaptant i tal, però sí que és un pas bastant flexible.

A: I aleshores com s'escullen els objectius que s'han de dur a terme a cada mòdul?

E: Això... sí que ens ve donat pel projecte, els objectius, no et sé dir més perquè... ja ens venen marcats que seran aquests.

A: Vale, no pateixis. Després, a la reunió de Desembre es comenta que per la construcció de tot aquest programa, es van fer unes enquestes als interns, per veure que és el que ells volien treballar o quines mancances hi veien... Saps alguna cosa d'aquestes enquestes? Ens podries explicar en què consistien?

E: Val, jo... Sobre les entrevistes aquestes, Bueno, les enquestes... Jo no les vaig passar a cap intern, sí que la vaig fer a algun company... també professional, educador i tal i ell

també en va fer però com a tal a intern no. Llavors, no sé si et puc respondre a aquesta pregunta.

A: Val, no et preocupis, tranquil·la. Vale doncs, també tenia un dubte i és que al mòdul 1, en concret a la lliçó 1, a la introducció del curs, sempre es fa molt d'èmfasi en el "aquí i ara" o "el aquí y el ahora". A quin tipus de filosofia feu referència quan parleu d'aquí i ara?

E: Bueno, això és una mica el tema del mindfulness, no? És a dir, centrar-te en el lloc aquest on et trobes, no? I deixar de pensar una mica en totes les coses que hi ha al darrere, que al final, pues si tinc problemes amb el peculi o la meva dona no m'ha trucat... tot això, doncs deixar-ho una mica de banda i centrar-te en el que estàs fent que és en aquest moment, doncs preparar-te per si en el futur tindràs una entrevista de feina. I és una mica això, com abandonar tots els problemes, totes les preocupacions, tot això... I centrar-te en el que estàs fent i en treballar-ho bé... Centrar-te en tu.

A: I quins beneficis creus que pot portar aquesta filosofia?

E: Bueno, això centrar-te en els teus objectius, en el que tu vols a la vida i deixar de banda doncs el que t'està passant en aquell moment, aquella preocupació. Allò que és algo puntual, no? I pensar o connectar amb el que et trobaràs i el que estàs treballant ara et servirà per un futur realment, no ho estàs fent només per jugar a un joc de realitat virtual, no? Si no que té una finalitat.

A: I a partir de que l'entitat tingui tot el programa complet sabeu quin procés dureu a terme a les presons? O tu per exemple que estàs a Brians 1 i de quina manera es farà?

E: Sí, a veure, en principi ara ja tenim el.. tot el material, l'únic que el tenim al... com el borrador, no? Jo ja he començat a preparar les activitats i tal i la idea és que quan... un cop rebem el definitiu, ja es como "el pistoletazo de salida", no? I llavors ja farem una primera enquesta als interns que ja estem començant a buscar per ser els participants d'aquest programa i que aquests emplenin l'enquesta i que a partir d'aquí ja aplicar totes les sessions que són... són 20 sessions i un cop acabem, fer un altra enquesta i crec que això és al procés. Llavors, està previst per fer-lo de cara... al juny, o sigui, com aquest segon trimestre.

A: [Assenteixo amb el cap] I aleshores, sobre l'avaluació qualitativa, he vist que es basa en fer un seguiment d'un o dos alumnes ja amb bona predisposició des de l'inici del

programa fins a la seva finalització i veure una mica pues la seva opinió, punts a favor, mancances i tal... Creus que això és extrapolable a la realitat? És a dir, realment els està servint? És un mètode eficaç per avaluar si el programa funciona bé?

E: Clar, això seria poder fer-ho amb més gent, no? Tenir una mostra representativa i més gran. Però sabem que això és com... molt complicat d'aconseguir. O sigui, tenir un grup gran, gran entenc deu persones o més. Tenir aquesta constància durant 20 sessions, és que és inviable. Llavors, si partim d'aquí és com... lo millor que podem tenir d'aquesta avaluació, o sigui, sabem les nostres limitacions, crec que tampoc podem com... tenir una altra manera de fer-ho, llavors jo crec que sí que seria com adequat.

A: Clar, Bueno, suposo que quan ja vagi agafant més rodatge el programa i tal... suposo que el mètode d'avaluació també potser s'adapta o varia.

E: Sí, clar, de totes maneres sí que són un o dos interns o internes per centre o sigui que al final si sumes són 9 centres, llavors al final sí que acaba sent una mostra com bastant més gran.

A: I deixant aquest tema de banda, es té contemplada l'aplicació del programa per a persones que no saben ni llegir ni escriure? Per què he vist alguna activitat i sí que dins de la mateixa activitat de Realitat Virtual has de tenir uns mínims de lectoescriptura. Per tant, teniu pensat ara mateix o en un futur l'aplicació del programa per persones amb problemes de lectoescriptura?

E: Jo crec que això no està previst. O sigui que estaria genial poder fer-ho, però ara per ara és la primera vegada que es fa això i no crec que es tingui ara mateix com una necessitat. De totes maneres, sí que el text que hi ha tampoc... no és gaire i tenim com l'acompanyament nostre. O sigui, jo he provat les ulleres i jo sé el que la persona està veient més o menys i sí que no sé exactament el que veu en aquell moment, però si sé en quina sala es troba, jo puc orientar-la i dir-li "no mira, t'estàs trobant amb això, doncs ves cap allà, fes això, fes lo altre". Però sí que clar, és un hàndicap, o sigui, això està clar, i més encara amb un perfil com el que tenim aquí, que hi ha moltes persones que no saben doncs ni llegir ni escriure. Però jo crec que comptant amb el nostre acompanyament no hauria de ser com un gran impediment.

A: Vale, o sigui que de moment comptarien amb el vostre acompanyament, entenc.

E: Clar, també s'ha com plantejat l'opció de... això, no sé com es farà des del tema tecnològic, no sé qui ho està portant, però de poder com... projectar a la pantalla el que està veient la persona que en aquell moment té les ulleres. Llavors, així sí que seria com molt més fàcil de poder-li anar explicant “no mira que aquí et diu això o diu lo altre”.

A: Doncs sí, totalment, és una bona manera de fer front a aquest hàndicap.

Ara et faig una pregunta sobre els criteris de selecció. I és que en aquests criteris de selecció de les persones participants, he llegit que un dels criteris és que la seva condemna acabi en els següents dos anys, però clar, hi ha molts interns, sobretot els que estan en tercer grau o en llibertat condicional, ja fan vida al carrer molt abans dels últims dos anys de condemna, tot i que estiguin fent seguiment a presó o a Unitats Dependents ja fan vida fora i han de fer entrevistes de feina abans d'aquests últims dos anys. Creus que genera un problema aquesta situació? Que una persona estigui, per exemple, complint condemna a una UD durant 6 anys i només tingui accés al programa durant els últims 2 anys els 4 anys restants estigui desemparat sense poder accedir al programa quan realment ho necessita perquè ja està al carrer? De quina manera es podria abordar?

E: Jo crec que sí que és un problema, perquè a més, no és només això sinó que potser aquí onestic jo que és a brians 1, també hi ha interns que estan a presó preventiva i clar és com que en qualsevol moment poden sortir al carrer, no? O sigui, ja no és només tot lo de la Unitat Dependent i tal que comentes sinó que qualsevol dia passa lo que sea i la persona preventiva surt al carrer i es troba que no sap res, no? Que no... que no s'ha treballat tot això. Llavors, jo entenc que sí que és un problema. De totes formes, sí que és veritat que amb això no han sigut gaire estrictes, en el sentit que no ens han insistit en que necessari que la persona estigui en els dos últims anys de condemna i, per tant... o sigui, ampliem l'opció de fer el projecte a gent que li queda més temps de condemna. Vull dir, també aquestes persones... clar, o sigui, ho veus com... “vale aquesta persona li queden 10 anys, no? Això no li funcionarà, no li serveix per a res treballar aquest tipus de continguts”, però realment sí, perquè... sí que ReCommit està molt molt orientat al tema laboral, però totes les coses que es treballen també tenen una altra utilitat, no? Per què treballar la comunicació ens serveix per tot, o sigui fins i tot per la convivència dins de presó, llavors no estàs com... perdent el temps.

A: [Assenteixo amb el cap] Exacte, sí sí, que al final tots els recursos d'escolta activa, comunicació assertiva també són molt útils per la convivència on sigui, tant fora al carrer com al centre a part de que evidentment et beneficiarà en el tema laboral.

E: Sí... sí, sí, exactament.

A: Vale, doncs, passem al segon bloc que com ja t'havia comentat abans és més sobre perspectives de futur i opinió personal.

E: Vale.

A: Què és el que aporta la Realitat Virtual en aquest programa de reinserció? És a dir, quins beneficis veieu aquí?

E: Doncs, jo crec que per una part tenim el tema de que fa que tot sigui molt més atractiu, no? Perquè tu portes unes ulleres de Realitat Virtual i això ja et fa guanyar com... que la gent ho vulgui provar i es vulgui quedar, que es generi com aquest vincle i aquest compromís, que això és súper bo i... perquè comencem a treballar... o sigui, amb això és com comences a treballar, perquè potser tens una persona que això no l'atrau i no li agrada i tal... ja per ell, el programa no serveix de res, però amb les ulleres com és més nou i tal, doncs ja genera aquesta curiositat ni que sigui.

I després tot el fet de, sí, la realitat virtual per què serveix? Doncs serveix per ficar-te més en el lloc... estar en aquella situació, perquè tu pots treballar amb una persona que hagi de fer una entrevista, però, si no es troba en aquesta situació, amb els nervis que això pot generar... no entén moltes coses, per molt que tu li expliquis "sí, l'escolta activa vol dir això", vale, sí, però, practica-ho, posa't en la situació, mira que passa si et trobes en aquest cas i poder veure-ho també, des de dins i des de fora a la vegada, no? És a dir, des de dins perquè com que és experiència immersiva, doncs, ja estàs dins, a la situació. I des de fora quan no estàs tu amb les ulleres i estàs veient que passa si contesto això o que passa si contesto lo altre.

A: Clar, al final suposo que no és el mateix que fer role-plays, perquè sí que pots fer role-plays en una dinàmica però clar no acabes d'estar a la situació. Al final ho estàs fent amb un company, per tant, si t'equivoques saps que no passa res i que la figura de l'altra persona és la mateixa que la teva, que sou interns, la figura no és el de cap de recursos humans que et contractarà a tu o no.

E: Exacte, entre ells és com molt de tu a tu, com si fos un joc. La Realitat Virtual t'aïlla més en aquest sentit.

A: Ja, sí, sí, i destacaries algun punt en contra o algun punt que diguis: pues això de la Realitat Virtual ho veig algun problema, un hàndicap o alguna cosa que no acabi d'encaixar?

E: Bueno, jo el que no acabo d'encaixar, és que clar, les ulleres... tenim una per centre. Llavors, si tens un grup de 5 persones, ja no et dic més, només ho pot provar una i la resta pues... passem, no? [riu]. És com, si clar, mirem, però mirem el que? Si tampoc podem veure ni mirar res si tampoc tenim ni projector ni res. Llavors, sí que és veritat que amb la resta de grup es treballen altres tipus d'activitat mentre una persona va provant les ulleres, però jo crec que això sí que és un problema, però clar entenc que en quant a recursos... és molt complicat tenir cadascun unes ulleres de Realitat Virtual.

A: Sí, sí, clar, bueno el que em dius és bastant relacionat amb la següent pregunta que volia fer, perquè jo m'he estat llegint el manual i si que és veritat que veig que hi ha activitats de Realitat Virtual però sobretot veig moltes dinàmiques en grup. Clar, diríem que la protagonista de tot això és la Realitat Virtual però després no s'acaba de fer servir gaire, per què passa això? És per un període de prova? Falta de recursos com has comentat?

E: Clar, jo t'he de dir que em passa lo mateix. O sigui, quan em va arribar el programa i me'l vaig començar a llegir vaig pensar: "pero... ¿Dónde està la Realidad Virtual?" no? És que hi ha molt poques activitats però... Bueno la cosa és que al final... és això, o sigui, és molt complicat... Tenint unes ulleres només... No pots estar tota l'estona fent Realitat Virtual i al final perds el temps perquè estàs més temps entre que... Clar perquè també has de comptar que les ulleres, cada cop que te les poses, és un rato... O sigui no és un moment. Entre que entres a l'aplicació, et situes al lloc que potser trigues una estona... Bueno, que has de fer moltes coses, llavors... clar és el motiu que jo trobo del perquè es fa servir tan poc la Realitat Virtual. Al final jo ho trobo una mica com que la Realitat Virtual és la protagonista però perquè és una mica l'excusa.

A: Ja, és com per atraure, no? El que comentàvem abans de fer-ho més atractiu. Si a més falten recursos i temps, perquè clar si dius que passa una estona entre que les encens, te les poses, entres al programa... Tampoc dona temps a fer-ho en les sessions previstes.

E: Sí, almenys és el que penso jo.

A: I parlant de manera personal, quines diries que són les característiques principals del sistema penitenciari?

E: Característiques en quin sentit vols dir?

A: Doncs el que tu destacaries. Característiques del sistema penitenciari que poden ajudar o que està connectat amb el projecte.

E: Val, val, doncs aquí a presons es fan tots els programes socioeducatius i programes per tractar com els delictes tipo... el de delictes violents, el de violència de gènere i tal i has de preparar-los per la comunitat. Llavors jo crec que el projecte ReCommit connecta una mica amb aquests programes, sobretot aquest de preparar la vida en comunitat, és com l'únic programa que es fa i que es prepara per... com diu el nom, per tornar a la societat i jo crec que connecta molt perquè podria ser com un complement d'aquests programes. O inclús de... o sigui, no només de... fem un programa i després fem lo del projecte ReCommit sinó, dins del mateix programa com introduir alguna d'aquestes sessions.

A: I així doncs, a grans trets, quines perspectives de futur teniu amb aquest programa?

E: Clar, home, jo crec que lo seu seria, acabar, no? Veure què tal ha funcionat. Jo, crec i penso que sortirà bé, la veritat. Sobretot pel factor aquest que fa que sigui tan atractiu i seria aplicar-ho cada any. Jo crec que això sí que seria possible, ja que també lliga amb el que et comentava abans de vincular-ho amb els programes socioeducatius.

A: A quin número de presons es podria arribar a aplicar?

E: Bueno, de moment ho estem fent a totes (de Catalunya). Perquè els dinamitzadors sí que estem pel projecte de dinamització digital d'Andròmines, doncs estem un a cada centre i tots estem en aquest projecte i tots farem això, per tant...

A: Però creus que seria extrapolable, o sigui... fora de Catalunya?

E: Idealment, sí clar, el que passa que després ja depèn de... de l'entorn, no? En quant als jefes, no? Als directors i tal... i caps de programes, del personal i tot això... Doncs depèn de com ho rebin això, de com rebin la idea, però jo crec que no és res ni disparatat ni res, no? Poder dir de fer-ho un cop l'any amb això... o sigui, amb una continuïtat, amb dos, tres interns que tinguin constància durant tot el programa.

A: I en relació amb els tipus d'interns que hem dit abans que se'ls hi aplica i es fa el programa amb ells, per tu quins serien els tipus d'interns als que se li ha d'aplicar aquest programa? Creus que hi ha alguns que van per davant d'altre perquè potser ho necessiten més o no?

E: Clar, jo crec que això hauria de ser una decisió una mica... per part de tot l'equip de tractament. Nosaltres tenim les reunions aquestes de reunions d'equip, llavors aquí doncs poder exposar la possibilitat de: mira s'està fent aquest programa i tal. Llavors, quines persones creieu que podrien treure més profit. Però jo no diferenciaria entre gent que porta igual més temps de condemna o menys, sinó si realment creieu que la persona pot estar interessada i que li traurà bon profit.

A: I per això, quins recursos veus tu que siguin necessaris? Ara o en un futur.

E: Més ulleres de Realitat Virtual [riu]. Això seria l'ideal. No però a mi sí que m'agradaria més formació, per exemple. Poder fer més formació.

A: Més formació als formadors dius?

E: Sí, sí. Als formadors. A nosaltres.

A: Per què?

E: Perquè... Clar, nosaltres hem fet només una formació com t'he comentat al principi. Llavors, tota la resta de formació ha sigut una mica autoformació. De mirar-nos el manual aquest, preparar nosaltres les activitats, entendre tipus "això no sé que és" vale, doncs vaig a buscar-ho i tal. Llavors, jo crec que estaria molt bé tenir com més hores de formació. Perquè és important perquè nosaltres som els que estem sent els formadors, no? Hem de ser els experts en aquest tema i jo personalment no em sento que sigui una experta iestic ja a punt de començar amb això. No em sento de dir "no, jo controlo de Realitat Virtual a saco", no? I no em sento així. Trobo doncs que m'ho he estat mirant i tal, però clar, ha estat jo per part meva, no per haver fet cinquanta cursos.

A: Clar, a més això és important per anar tots a una, no? El que dèiem abans de com assegurem que a tots els llocs s'apliqui d'igual manera. Si hi haguessin més pautes potser seria més fàcil implementar-ho d'igual manera. Potser sent tan tan tan flexible arriba un punt que falta informació i preparació com dius tu.

I el tema del temps? Veus bé com està gestionat? La quantitat de mòduls que hi ha entre el temps establert? O veus potser que hi ha poc temps?

E: Jo crec que és poc temps. O sigui, jo el que veig als mòduls que ja ens han passat, és que hi ha moltes activitats, hi ha molta informació, moltes coses que de vegades si són com molt... molt personals, obres allà un meló o un tema que a algú li arriba perquè són... també es treballen com coses molt profundes, per així dir-ho i clar, tu obres allò i després ho has de tancar i això no es fa en deu minuts. Si tu treus un tema molt delicat, després no pots dir “Bueno, esto ya està. Vamos a otra cosa” No. No va així. Llavors, clar, jo veig com que es fan moltes activitats i que no dona temps. Si ho vols fer bé, treballar bé els continguts, no dona temps.

A: Clar, què faries? Potser menys d'un mòdul per sessió?

E: Sí. Sí. Sí. O concentrar més les activitats perquè hi ha mòduls que tenen... La primera lliçó, per exemple, hi ha vuit activitats i s'ha de fer molt a correu.

A: Ja...

E: És que no és viable. Val més la pena fer dues activitats i que surtin bé i treballar-ho tot bé, que no fer vuit i que surtin dient: “¿Qué hemos hecho?” no? Perquè “He hecho un dibujo, he hecho un esquema, ara una dinàmica, ara un role-play” no? Tot en una hora i mitja, és que no es pot fer.

A: Ja clar, que potser seria més profitós fer dues activitats més pautades, apamades, que tothom sàpiga que ha de fer en cada moment, sense tenir el temps com un hàndicap i no fer vuit activitats súper flexibles i que cadascú ho treballa d'una manera diferent sí sí.

I ja per últim, si en un futur se seguís aplicant aquest programa perquè veiem que va bé i tal, tu creus que se seguiria el mateix procés, o seria diferent? Es canviarien algunes coses?

E: Bueno, això amb l'experiència es sabrà. O sigui ara és com molt aviat per dir res o sigui, com que no hi ha una primera experiència, ara quan arribi jo crec que començarem a veure el que està bé i el que està malament perquè potser hi ha coses que tenen molt bona pinta i després ho fas i dius “és horrible, fatal, no ho fem mai més” i al revés eh, coses que al programa les vas veient i dius “vaig a provar de fer això” i surt bé, no? Llavors ja per la propera, doncs ja tens en compte aquesta dinàmica en aquell contingut. Però jo crec que ara és molt d'hora per saber això.

A: *Sí, sí, clar és que no s'està ni provant encara.*

E: Exacte, s'està cuinant ara. [riu]

A: *Totalment. [ric]. Bueno doncs no sé si vols afegir alguna cosa que vulguis dir... Si no, per part meva ja donem per finalitzada l'entrevista.*

E: Vale, vale, doncs espero haver-te ajudat una mica.

A: *I tant, més que res era perquè volia saturar la informació una mica entrevistant algun dinamitzador més i no només al Fermín.*

E: Doncs no pateixis, que el Fermín és un crack en això i a més parla un munt [riu]. O sigui que contingut en tindràs.

A: *Demà la tinc amb ell a veure que tal... Bueno Elena, doncs res, encantada d'haver-te conegut, moltes gràcies i un plaer.*

E: Igualment, gràcies a tu.

A: *Quan puguis em passes el document (permís de gravació) signat, si us plau.*

E: Ai sí! Ara mateix te'l reenvio per correu.

A: *Súper Elena, moltes gràcies! Que vagi molt bé.*

E: A tu Andrea. Adéu.

A: *Adéu.*

Entrevista 2 – Fermín

A: Vale, bueno, doncs, primer moltes gràcies per accedir a fer aquesta entrevista perquè bueno sabem que les coses estan ara mateix una mica complexes en els centres penitenciaris així que moltes gràcies per accedir-hi i com ja veus el primer bloc es parla una mica sobre implementació del programa, algun petit dubte que sorgeixi i el segon bloc és més sobre qüestions de futur i alguna opinió personal. Bé, doncs la primera pregunta seria com es gestiona un projecte d'aquestes característiques.

F: Val, bueno, la gestió del projecte... implica establir un equip del projecte que es dediqui a només... Bueno, no només sinó que una part important de la... seva funció, la seva tasca, sigui poder dedicar-li hores i en el nostre cas, en el cas d'aquest projecte, nosaltres som els dinamitzadors TIC, que és el meu perfil, vale? Des dels centres gestionem aquest projecte a partir dels objectius i les activitats que es dissenyen des del programa ReCommit a nivell de totes les entitats. Des d'Andròmines es coordina tota la part de com s'ha d'executar a partir de la comunicació amb altres entitats que participen per poder amb altres països poder executar el projecte d'igual forma.

A: Vale, super, entre els equips, i vosaltres, els dinamitzadors, per exemple tu que estàs a Lledoners o Elena que està a Brians I, us comuniquen? Ho gestioneu d'alguna manera?

F: Sí, ens coordinem. Hem fet una primera formació per compartir com s'han d'implementar les activitats a cada centre i després compartir també l'experiència, ja que són maneres de poder adaptar les activitats que després explicaré com s'adapten les activitats en base a les necessitats de cada centre.

A: Aquesta formació de la que parles és aquella que van anar uns formadors allí a Xipre i després van tornar?

F: Sí, exactament, nosaltres després... els que van anar a Xipre, després ens van formar a nosaltres. Ens van fer una primera, bueno una sessió, diguem una jornada sencera de formació per poder conèixer, per poder traspasar-nos tota la informació de lo que havien après allà.

A: Quin tipus de formació més o menys us van donar, així com a mode de resum?

F: Bueno, ens explicaven els tipus d'activitats que s'han de fer al projecte, que ja estan dissenyades, i exemples pràctics de com es poden implementar dins del centre amb els interns.

A: Vale, i com es garanteix que aquest programa s'apliqui a tot arreu de la mateixa manera? Perquè bueno, parlant amb l'Elena, vam estar debatint pues que era un programa molt flexible i al ser un programa tan flexible dius: Bueno, es pot adaptar, no? Perquè cadascú al final, cada centre l'adapta a la seva manera però clar, com es garanteix que tot això s'apliqui de manera igual a tot arreu?

F: Bueno, doncs, sense perdre de vista els objectius generals del projecte i després hem de... en cada centre, la nostra tasca és la nostra tasca tenir present valorar les necessitats i els perfils dels interns i a partir d'aquí poder adaptar, eh... no canviar l'activitat, si no adaptar vol dir què alomillor es pot fer o amb més o amb menys sessions. Alomillor està estipulada, m'ho invento, una activitat en tres sessions i alomillor pel perfil d'interns ho podem fer en dos o ho hem de fer en quatre i llavors això es canviarà si es fa a Lledoners, a Brians 1, Brians 2, a Ponent o a Quatre Camins, o a Mas d'Enric perquè els grups s'han de fer tot i ser al mateix centre, també com que els perfils dels interns són diferents i tenen diferent edat, diferents nivells d'estudis, diferent... la condemna alomillor pot ser de més o menys anys, per tant poden estar més o menys temps en el centre i també poden estar més o menys temps al món laboral. Tot això és determinant per poder fer els canvis però sense perdre els objectius.

A: Vale, o sigui que creus que el fet de que no sigui un programa rígid sinó que sigui més adaptable és positiu per l'usuari i per la gent que hi treballa en aquest projecte?

F: És positiu, sí. Els centres penitenciaris tots els programes s'han de poder adaptar en base a les necessitats perquè si no, no sortirien els resultats, bueno els resultats... bons resultats.

A: Genial, quin tipus de professionals participen dins del projecte? És a dir, com s'escullen aquests professionals? Hi ha alguns criteris?

F: Sí, a veure, els professionals bueno, qui lidera el projecte al centre, són els dinamitzadors TIC, que som els que gestionem el projecte Alfa Digital i després també col·laboren educadores, o sigui, seguiment i tractament, i alguns psicòlegs també poden

valorar potser només o en el procés de selecció d'interns o en alguna activitat concreta però l'educadora sí que es primordial que hi participi, que estigui involucrada com a mínim una educadora des del primer moment fins al finalitzar per poder fer seguiment perquè és també qui coneix el perfil de l'intern i és qui ens ajudarà a nosaltres a poder organitzar el grup perquè si no nosaltres només amb la informació que disposem si no coneixes a l'intern és més difícil. Llavors hem de fer un grup que dins de lo possible, sigui un grup d'interns que comencin l'activitat o el projecte i el finalitzin perquè si no, si un intern, entre mig, marxa en tercer grau, o el canvien de centre o qualsevol altra situació i no pot continuar, llavors... no podem valorar si ha sigut un èxit o no ha sigut un èxit perquè no es pot valorar. I aquesta informació la té l'educadora que és qui coneix el cas o és qui fa la proposta per poder formalitzar el grup.

A: Clar, si no, no seria profitós, al final si marxa una plaça ja és una plaça que perds i que no pot aprofitar una altra persona.

F: Clar, sí, exactament. Nosaltres ja tenim en compte que això pot passar, i passa. Llavors el grup no el fem de... bueno, el fem amb més interns del que ens demana el projecte perquè si hi ha aquestes situacions, doncs per assegurar-nos que el nombre d'interns que finalitzen el projecte amb èxit són els que es cataloguen.

A: Amb quants interns ara esteu treballant?

F: Els grups que fem són de cinc/sis interns a tots els centres. Són grups petits perquè bueno, pel tema del material, només disposem d'unes ulleres i bueno, pels tipus d'activitats per poder també dinamitzar-les correctament és millor un grup petit que no pas un grupo gran.

A: Sí sí, i quin tipus de formació prèvia rebeu vosaltres, els professionals?

F: Bueno, la formació que comentàvem abans, la formació del projecte en general per conèixer objectius del projecte, els mòduls de formació que hi ha i quin tipus d'activitats que s'han de realitzar en cada mòdul per poder aconseguir aquests objectius.

A: Creus que potser és poca formació? Sota el teu punt de vista és suficient o faries una mica més de formació?

F: Clar, sota el meu punt de vista és suficient, però perquè jo ja tinc una experiència prèvia en fer aquest tipus d'activitats al centre. A nosaltres ens diuen que s'ha de fer un programa

o algun tipus d'activitat i ja tenim no? La formació i l'experiència per poder desenvolupar-la i realitzar-la de manera correcta.

A: [Assenteixo] I en base al tema de Realitat Virtual, aquesta part, creus que ja hi ha suficient formació?

F: Clar, jo crec que en el meu cas particular sí, perquè jo ja hi havia participat en un altre projecte, tant a Lledoners com a Quatre Camins, ja s'ha fet un projecte a nivell europeu abans que es treballava en Realitat Virtual, llavors ja tenia l'experiència tant en lo que és la part tècnica de la Realitat Virtual, la de fer servir les ulleres com aplicacions, com es fa servir tota aquesta tecnologia, els problemes que ens trobem o les dificultats i com podem anar responent (a aquestes dificultats). Per exemple el tema d'accés a internet. Les ulleres no tenen internet, perquè es connecten a través de Wi-Fi. És a dir, tenim internet però no tenim Wi-Fi i, per tant, no es poden connectar. Llavors seria un obstacle que hem de superar i ja el tenim previst i s'ha d'anar treballant.

A: Clar, al final, l'experiència ho fa tot. Saps el que has errat, el que no, el que ha sortit bé... Creus que per les persones que hi treballen allí... quin tipus de formació creus que és més útil que tinguin? Per exemple: estudis de Criminologia, estudis d'Educació Social, Integració Social, Psicologia... Quin perfil creus que és el més idoni?

F: Per dur a terme aquest projecte?

A: Sí.

F: Aquí s'ha de tenir primer la part social, i també tenir coneixements mínims a nivell tècnic i sobretot que t'agradi. O sigui que la persona que s'hi dediqui, doncs al final t'ha d'apassionar la tecnologia perquè clar, s'ha de buscar molta informació, s'ha de fer molta autoformació també per poder anar... perquè tot el tema tecnològic va avançant i si no et vas actualitzant, lo que fa un any funcionava, ara ja queda obsolet. Segons què, no, però tot això s'ha de tenir en compte, llavors sempre estem en constant autoformació.

A: Clar, en constant formació, sí sí. I quin tipus d'activitats es duen a terme dins del projecte? És a dir: quin tipus d'activitats, com s'escullen, si es fan en funció dels objectius...

F: Sí, les activitats ja venen dissenyades, és a dir, nosaltres no hem de dissenyar activitats en base als objectius. En el nostre dia a dia sí que ho fem, per exemple un projecte no? D'apropar les tecnologies dins a la situació interna de les presons, llavors nosaltres som

qui dissenyem les activitats, això sí. Però en aquest cas ja el projecte ja porta i ens dona tot ja organitzat, tant mòduls com activitats i la nostra tasca què és? Com dèiem principi d'aquesta xerrada o aquesta entrevista doncs poder adaptar sense perdre el focus i els objectius tant del projecte com de l'activitat, adaptar-la per tal de que es pugui desenvolupar correctament amb els interns.

A: Els objectius que es duen a terme, que estan a cada mòdul, com s'escullen? Us venen donats?

F: Sí, ja venen donats.

A: I saps d'alguna manera com estan escollits?

F: Clar, per muntar les activitats i els objectius, els que lideren el projecte a nivell europeu, doncs s'han basat en estudis o sigui en projectes que s'han realitzat dins de l'àmbit penitenciari amb el tema de la inserció sociolaboral i de Realitat Virtual i llavors han fet el disseny en base a les conclusions d'aquests estudis i a més a més les enquestes que s'han passat a interns per saber les seves necessitats reals i a professionals també. També fem enquestes a professionals per saber... Perquè la persona que fa el disseny de l'activitat no ha de, no obligatòriament, ha d'haver trepitjat un centre penitenciari. Simplement, ha de tenir tota la informació que necessiti per poder fer el disseny del projecte.

A: Sí, bueno, està súper relacionada amb la següent pregunta, perquè et comento que a la reunió del Desembre, que es va fer de manera virtual amb tots els centres, sí que la Núria si va comentar això de les enquestes que es van passar als interns. Com funcionen aquestes enquestes? Quins objectius tenien?

F: Vale doncs això, les enquestes, l'objectiu que tenen, com parlàvem, és conèixer les necessitats reals dels interns i també dels professionals, lo que comentàvem abans, per poder acabar de dissenyar o tenir en compte en el disseny de les activitats aquestes necessitats. Després d'enquestes també nosaltres haurem de fer a l'inici del projecte amb el grup i també al final del projecte per valorar les competències que tenien o els coneixements que tenien abans del projecte i la diferència en finalitzar el projecte. Nosaltres no extraïem les conclusions, només apuntem les dades que obtenim. Llavors les mateixes persones que lideren el projecte a nivell europeu són les que carreguen totes les dades de tots els països, llavors és quan podem extraure les conclusions, que serà la finalitat del projecte.

A: [Assenteixo] Molt bé, ara, un petit dubte que teníem sobre la implementació del programa és que, en concret, al mòdul 1, lliçó 1, que és la part d'introducció al curs ReCommit, sempre es fa molt d'èmfasi al "aquí i ara" o al "aquí y ahora", llavors, la meua pregunta és: quina filosofia hi ha darrere d'això que parleu del "aquí i ara" en aquestes activitats de tipus mindfulness?

F: Doncs, aquestes activitats són per tenir consciència plena o que la persona tingui consciència plena del present, del moment i ara perquè és lo que funciona o lo que més ens ajuda a poder experimentar i poder avançar en les nostres vides. En aquest cas ho fem amb interns però això es podria aplicar a qualsevol persona i no necessàriament dins del centre penitenciari.

A: Té molta importància per a vosaltres no? Fer aquest tipus de concentració prèvia abans de fer l'activitat?

F: Sí, més que res que ells siguin conscients i fer-los reflexionar sobre la importància d'això.

A: Quin és el procés que farà a partir d'ara una vegada es tingui tot el programa complet? Quin procés fareu vosaltres?

F: Doncs quan estigui acabat ens ajudarà a poder valorar com impacta o quin benefici s'obté d'aplicar o de fer servir la Realitat Virtual dins de la inserció sociolaboral. Llavors bueno, ens podem plantejar de com fer-lo servir o com ajudar o com aportar aquests coneixements en futurs programes, tant que fem nosaltres com facin altres educadores i que nosaltres fem suport o podem fer alguna sessió específica amb la Realitat Virtual amb programes que ja s'estan fent actualment a les presons sobre inserció sociolaboral.

A: Vale, o sigui, ara ja ho esteu muntant tot i quan comenci, és a dir, que us diguin: vale, ja podeu començar, tot anirà rodat no?

F: Doncs sí, ara ja estem muntant els grups, ara al mes d'Abril volem començar i tenim fins al mes de Juny per acabar i llavors ara comencem amb els grups de tots els centres i és quan començarem a coordinar-nos realment i a poder resoldre dubtes que podem tenir i també compartir experiències amb els diferents companys i companyes d'altres presons per poder anar avançant. Segurament no anirem al mateix ritme perquè com que cada centre també té les seves... peculiaritats, llavors un anirà més ràpid i podrà fer més sessions a la setmana i un altre pel que sigui, una setmana no pot fer-ho, i llavors com que

no anirem al mateix ritme, ho anirem compartint i el que vagi més avançat, doncs explicarà les dificultats que hagi trobat i com es poden resoldre perquè les companyes puguin adaptar-se a aquest petit problema.

A: Creus que serà fàcil coordinar-vos entre totes les presons?

F: Sí, coordinar-nos sí. Ja estem acostumats, ja treballem així. Entre coordinacions de medis i reunions virtuals que anem fent... o sigui que ja estem acostumats, sí.

A: Lo important, és tenir ganes, no? [ric]

F: Sí sí, exactament. [riu]

A: Llavors... un altre dubte és sobre l'avaluació qualitativa del programa perquè veig que es basa en fer un seguiment a un o dos alumnes o usuaris amb bona predisposició des de l'inici fins al final del programa. Creus que això és extrapolable a la realitat? És a dir, és una bona mostra representativa?

F: No, bueno, el que s'hauria de fer és fer el seguiment general del grup perquè només amb un o dos interns, podem caure en la particularitat que tingui aquest individu o de la situació personal tant a nivell personal com processal, llavors això no és extrapolable a la resta d'interns. Llavors a nivell de grup es té més informació llavors pot incidir més o encertar més a l'hora de treure conclusions. Tot això sense perdre també que és important tenir la informació individualitzada no només del grup sinó que també les particularitats de cada participant per poder extraure les conclusions correctes.

A: O sigui, tu series més particip, potser, de fer seguiment a més persones, no?

F: Sí, o sigui, a nivell més de grup.

A: I sobre fer seguiment una vegada la persona hagi tingut la seva entrevista de feina en la realitat, faries seguiment d'això per veure si ha funcionat?

F: Sí, seria interessant, però a nivell... a la pràctica, és una mica complicat. Perquè segons la situació de la persona amb el nostre perfil ja no pot tenir contacte, aleshores això seria més a nivell d'institució. Llavors s'hauria de plantejar el fet de considerar fer aquest seguiment a través d'entitats externes de voluntaris o programes en els que poguéssim fer seguiment o entitats socials, però en el nostre cas amb el perfil de dinamitzador TIC, un cop que estiguin fora del centre, ja no podem fer seguiment.

A: Exacte, o sigui que aquesta feina s'hauria d'extreure a partir d'una treballadora social o una educadora de fora.

F: Sí, aleshores, qui hauria de liderar o hauria d'agafar aquesta determinació, seria a nivell d'administració i d'entitats.

A: I està contemplada l'aplicació per persones que tenen problemes de lectoescriptura?

F: No, perquè és indispensable saber llegir i escriure perquè a l'aplicació de Realitat Virtual, hem de llegir. A l'hora de triar opcions, ells ho han de llegir. El que passa que no seria pràctic haver-li de dir... perquè aleshores no podrien interactuar de manera independent i han de fer-ho amb el suport d'una altra persona, llavors sí, és indispensable saber llegir i escriure.

A: Sí, aleshores sempre seria amb l'acompanyament vostre, no?

F: Sí, exacte, o sigui que no ho fan sols, és a dir, nosaltres estem durant la sessió i estem dins de la dinàmica i dins d'un grup però la persona que ho fa ha d'interactuar amb l'aplicació, d'això es tracta. La Realitat Virtual és el que es diferencia d'un programa estàndard. Que puguin interactuar amb un entorn virtual i que sigui una experiència que realment ho percebin com a real.

A: Clar, perquè vosaltres, els educadors o les persones, podeu veure el que està veient la persona?

F: Sí, i amb el grup, sí sí. Lo que es fa és que es projecta, o sigui, les ulleres es connecten a l'ordinador i de l'ordinador passa al projector, llavors es pot veure tot el que la persona estarà fent i el que estarà veient en tot moment, si no, no podríem... hauríem d'estar parant constantment, llavors és més complicat.

A: Vale, com a última pregunta d'aquest bloc, segons els criteris de selecció de les persones participants, segons el manual, diu que la condemna que li quedi a aquests usuaris ha de ser inferior a dos anys però hi ha molts interns que, sobretot si estan a tercer grau, ja fan vida fora molt abans dels últims dos anys de condemna, i clar, han de fer entrevistes de feina. Jo per exemple,estic a una Unitat Depenent, i tenim usuaris que els queda tranquil·lament sis anys de condemna i clar, en teoria, només podrien accedir a fer aquest programa els últims dos anys de condemna, però com ja t'he dit, aquestes persones ja fan vida fora i han de fer entrevistes de feina. Creus que és un problema això?

F: Clar, això és una cosa que s'ha d'aclarir en el moment de fer la selecció, per això és important la figura i la participació activa de l'equip de tractament per evitar que l'intern o la participant marxi en tercer grau o en altres situacions a meitat del projecte, llavors tot el que participi no pot estar en tercer grau perquè el projecte ho farem en horari d'activitats en l'horari que fan les activitats els interns. Això vol dir que no és compatible amb l'horari que fan els de tercer grau, perquè és just l'horari que ells estan fora del centre. Llavors tot el que participi no estarà gaudint del tercer grau ni qualsevol altra situació que estigui sortint al carrer. No vol dir que sí que pugui tenir persones que tinguin permisos, això sí, vale? Però permís vol dir de dies concrets, que ho sabem amb antelació i que ho podem recuperar un altre dia, això ja ho tenim previst, gràcies a la participació de l'educadora que serà la que ens informarà de la situació de cada participant. Llavors que han d'estar dins del centre i que no poden gaudir del tercer grau.

A: O sigui que això dels últims dos anys és com que queda una mica a banda no? Més que res que estiguin al segon grau perquè són els que... o sigui que poden haver persones que estiguin en segon grau i que li queden dos anys de condemna però no és lo comú. Normalment, quan et queden dos anys de condemna ja estàs fent vida fora.

F: Sí, exactament, per això lo de buscar més gent que realment els sigui útil la participació del projecte, perquè en un curt temps tinguin l'oportunitat o possibilitat de poder buscar feina i poder anar a una entrevista. Clar la persona que tingui una condemna de molts anys, no té sentit que participi... bueno, no té sentit, vull dir, no té sentit que hi participi en aquest moment, més que res pels objectius que té el projecte. Ell quedaria descartat perquè si li queden sis anys per poder optar al tercer grau, aquesta persona quedarà descartada, perquè no té sentit ara treballar com fer una entrevista de feina si fins aquí cinc anys mínim no la podràs fer, ja no se'n recordarà.

A: Clar, potser les competències queden una mica oblidades.

F: Sí sí, clar, per això insisteixo en que és important la participació i informació que té l'equip de tractament per confeccionar el grup d'interns que hi participaran.

A: O sigui en definitiva que li quedin pocs anys per sortir però no per una llibertat definitiva.

F: Sí, l'important és que li quedi poc temps per aconseguir el tercer grau, potser un any o mesos, que tenen el tercer grau que està en tràmits, però que ja saben que potser en un

termini de temps de tres mesos no els hi arribarà. Llavors aquí sí que podrien participar i coincidiria més o menys la finalització del programa amb l'obtenció del tercer grau. Evidentment, mai o quasi mai serà exacte, ja que el fet de que una persona surti fora, no depèn només de l'equip de tractament, sinó que també depèn a nivell judicial, perquè no hi ha un manual per saber quan surt una persona, però amb l'experiència, sí que pots més o menys fer una predicció, sis mesos amunt sis mesos avall de quan podrà sortir.

A: Sí, al final és lo que tu dius, el fet de tenir experiència i veure a la persona, et dona moltes pistes de quan podrà sortir o no un intern i fer que més o menys coincideixin dates de la manera més aproximada possible.

Doncs, si et sembla, passem al segon bloc de l'entrevista... Llavors... Què és el que aporta la Realitat Virtual en aquest programa de reinserció que el fa tan diferent als altres?

F: Vale, la Realitat Virtual, lo que ajuda és a la persona a viure una experiència i a prendre decisions sense por d'equivocar-se. Llavors, com que està tot digital, es pot equivocar, però la diferència de fer-ho amb un Role-Play o una activitat grupal que es fa de manera ordinària és que la persona ho percep com a real. És a dir, perquè visualment està en un entorn fora d'on està i percep tant sons com auto sensacions de que està visquent allò realment. Llavors, això lo que impacta a la persona és l'experiència de viure això en Realitat Virtual. Llavors, aquesta és la diferència amb altres programes dels que es fan habitualment.

A: Clar, al final no és el mateix fer un Role-Play amb un company que sentir-te en la situació. Tindries algun punt en contra a comentar a nivell de recursos o alguna cosa similar?

F: No, bueno, més que punt en contra, és els reptes que suposa a nivell tecnològic, que comentàvem, que és el fet de no tenir... de no poder disposar de connectar les ulleres a internet a través d'un punt d'accés Wi-Fi. Actualment no es pot, o sigui, tècnicament es pot, però actualment no està autoritzat a poder-ho fer. Llavors, això fa que no podem desenvolupar altres activitats o fer servir aplicacions extra com per aportar alguna activitat que podríem fer o ajudar a fer alguna cosa molt concreta o alguna persona concreta o algun grup en concret... Només tenim lo que tenim, a nivell virtual només estan unes ulleres. Avui dia, l'inconvenient no seria a nivell de projecte sinó que el problema que ens trobem seria la tecnologia necessària per fer això amb Realitat Virtual i que nosaltres no tenim dins del centre penitenciari. És a dir... Fora del centre es faria molt

fàcil, però dins ja es complica, aquest seria el problema principal. L'altre problema és que no disposem d'ulleres per tothom perquè tenen un cost i a més s'han de comprar per a tots els centres. A més la disponibilitat del número d'ulleres determina el número de participants per grup, i també el número de professionals que es necessita per poder desenvolupar amb èxit les activitats. Perquè tot i tenir més ulleres per centre, només es poden projectar unes ulleres i més ulleres significa destinar més recursos a nivell de professionals perquè necessitaríem més dinamitzadors TIC.

A: Aleshores, perquè es fa servir relativament poc la Realitat Virtual? Perquè clar, jo em vaig mirar el manual i vaig dir: bueno sí, hi ha moltes activitats però són moltes dinàmiques, molts Role-Play i com que la Realitat Virtual ha de ser la protagonista, a mi em quedava una mica coixa d'aquesta part. Es fa servir poc pel que comentaves del tema recursos?

F: Clar, a veure, el projecte és la plantilla per treballar o augmentar l'èxit a l'hora que un intern pugui trobar feina, pugui fer una entrevista de treball correctament, sàpiga que ha de dir segons quina pregunta li facin i treballar unes competències i la Realitat Virtual és el suport, però no està present en totes les sessions, només està en unes sessions concretes. Això vol dir que podria ser la part que sigui realment motivadora... la part de Realitat Virtual perquè hi ha molts participants que potser si no estigués la part de Realitat Virtual llavors no els hi motivaria tant poder participar. Llavors, també té una part motivacional i a nivell d'experiència jo crec que serà molt diferent dels programes que es fan actualment.

A: Sí, al final lo que tu deies, no? Que si ho fas com per algo per atraure, hi ha potser una persona que directament de normal no l'interessen els programes formatius i si veu algo així, ja simplement per curiositat, no? Estarà més interessat.

Això, quines diries que són les característiques principals del sistema penitenciari que estan connectades amb el programa i el projecte?

F: Bueno, al final totes les activitats es basen amb el mateix objectiu que és la reinserció al carrer i amb això és lo que coincideix tot i és l'objectiu troncal principal de tots els programes i activitats que es realitzen dins del centre penitenciari per treballar la reinserció de la persona un cop surti al carrer. En aquest cas el projecte treballa sobretot amb el tema laboral i social.

A: I quines perspectives de futur teniu amb aquest programa?

F: En el moment en el que el programa finalitzi, podrem saber més... i tenir més experiència en el treball de Realitat Virtual amb els interns i el treball de Realitat Virtual amb els programes de reinserció sociolaboral. Això ens permetrà poder dissenyar nous projectes o tenir sempre en compte aquest tipus de tecnologia en altres tipus de projectes en els que ni s'ha provat ni està present (la Realitat Virtual), ja sigui per falta de medis, per falta de formació professional... Llavors, això també ens ajudarà a saber que tothom ha de tenir formació mínima en Realitat Virtual i disposar d'unes ulleres que es poden fer servir per a aquest programa, per aquest altre... Al final tot ajuda i tot va sumant i tot ajuda a millorar.

A: Quins recursos diries que es necessiten en un futur si dius: "bueno, doncs això s'està fent gran, veiem que això funciona" quins tipus de recursos veus que es necessitarien primer?

F: Bueno, tema recursos seria a nivell de centre penitenciari seria que l'equip de formació tingués la formació a nivell tècnic correcte i el temps també per dedicar-hi, vale? I que dins dels programes de tractament es pugui disposar d'un temps per poder introduir la Realitat Virtual. En aquest cas la figura del dinamitzador TIC, que ja tenim els coneixements, seria una figura clau per poder aportar i poder col·laborar i poder donar suport als professionals sense haver de liderar o portar una activitat sinó només fent suport puntualment o reforç o en alguna activitat concreta o a nivell formatiu.

A: I ara que parlaves d'això del temps, creus que totes les activitats, per exemple, em sembla que és al primer mòdul que hi ha vuit activitats. Creus que dona temps si realment vols treballar totes les competències bé o vols fer una bona feina, creus que dona temps amb el temps que tens entre el número de sessions que hi ha? Perquè clar, potser hi ha coses que són molt personals i no pots obrir un meló i deixar-ho allí i dir: bueno, això ja està i ara anem a una altra cosa.

F: Clar, això com en tots els projectes, clar que es necessita més temps, sempre, i més sessions, però bueno, s'ha d'anar adaptant a lo que està marcat com a projecte, que després, si un cop acaba, veiem que cal més sessions per treballar alguna cosa molt concreta, llavors, es pot plantejar fer algun altre tipus d'activitat, inclús amb els mateixos participants, amb la mateixa educadora o qualsevol altre professional, es pot fer una altra activitat concreta per treballar-ho, si hem vist que ens hem quedat curts o que ha sorgit la

necessitat i no ho teníem present. Aquest projecte servirà per aprendre també i anar millorant i anar avançant.

A: I creus que potser seria com a més profitós dir: vale, pues en comptes de fer vuit activitats d'una dinàmica, un Role-Play, ara faig un esquema, ara faig un dibuix. Potser fer dues activitats o tres ben pautades ben apamades, que tothom sàpiga que ha de fer en cada moment?

F: Depèn, això dependrà del grup. Hi ha grups que funcionen molt bé, hi ha altres que a lo millor no arriben per falta de temps o altres que fan més i que sobra temps i aniran més ràpids. Per això aquesta és la tasca nostra, de saber interpretar, saber veure les necessitats del grup, i poder readaptar tant el número de sessions que siguin necessàries, com el tipus d'activitat.

A: Suposo que quan ja vagi tot més rodat...

F: Això ho haurem d'anar veient, no ens podem avançar perquè fins que no estiguem en pràctica amb el grup, no ho podem determinar.

A: I si en un futur se seguís aplicant, quin procés seguiríeu? Seria el mateix?

F: Sí bueno, el procés... en aquest projecte jo veig que s'ha fet correctament perquè s'ha donat veu i s'ha preguntat tant als participants com als professionals per conèixer les necessitats reals i fer un disseny, no des d'un despatx, sinó que s'ha tingut en compte tota la informació, per això s'ha fet correctament. I llavors, en els futurs projectes, la metodologia seria la mateixa no? Investigant en aquest cas coneixent les necessitats o l'opinió dels participants abans per determinar necessitats i un cop això poder, durant tot el procés, que participin diferents professionals i que tothom tingui el seu paper: el psicòleg el seu, l'educadora el seu, nosaltres amb aquesta part més tècnica amb el tema de la tecnologia i entre tots poder treballar en equip que això és l'èxit de qualsevol projecte.

A: I tant, sí. Bueno i en això es basa el treball en xarxa també, no? El fet de ficar a la persona el focus i fer-la partícip del seu tractament i saber les necessitats reals perquè al final sí, tothom és molt professional però clar, al final la persona és la que realment sap el que necessita per desenvolupar-se en la vida fora d'aquí.

Bueno, doncs... vols afegir-hi alguna cosa? O tens alguna cosa a dir?

F: Sí bueno, amb ganes de començar el projecte i a veure com funciona.

A: *Molt bé, doncs, per part meva finalitzem l'entrevista i moltes gràcies per haver assistit.*

Entrevista 3 – Nuria

A: *L'entrevista està dividida en dos blocs. Un que es destina a parlar sobre el model teòric o la filosofia en la que es basa el projecte i després tenim un altre apartat que és “valor i impacte que s'espera que tingui” que són doncs qüestions de futur o d'opinió personal. Algun dubte?*

N: Val, no, no.

A: *Vale, doncs la primera pregunta és: quina és la motivació que porta l'entitat a endinsar-se dins d'aquest projecte?*

N: Val, perfecte. A veure, Andròmines és una entitat que neix l'any 93 per donar... o sigui, per acompanyar i donar oportunitats a persones que estan en una situació d'exclusió que pot ser de diverses menes. Llavors, nosaltres vam començar en aquest projecte... És cert que nosaltres sempre havíem treballat amb persones doncs que estaven en el procés de recerca de feina, o sigui aquest va ser el nostre origen, no? Persones que no tenien o que no podien accedir tampoc al mercat laboral. Llavors, crear espais laborals i mercats més protegits i de fer un acompanyament d'inserció sociolaboral. Tot això ho vam fer entre el 93 i el 2000, però a partir del 2000 i sobretot 2002 i 2003 vam començar a plantejar-nos que hi havia tot un sector poblacional que no se li estava donant resposta... sobretot en el sector penitenciari doncs hi havia molta gent que precisament sortia d'alguna manera, no? Ens arribava a nosaltres però que tampoc tenia les competències... o sigui que no sabien... que necessitaven molta feina prèvia abans, des de dins del centre per poder anar pensant sobretot en temes de cada vegada més les competències digitals i TIC. En aquell moment va haver-hi un *boom*, no? Cap al 2000 i clar, en qualsevol feina necessitaves fer servir l'ordinador. Tot el tema TIC, doncs ja tothom tenia un mòbil... Llavors vam veure i vam començar a treballar conjuntament amb el Departament de Justícia que també tenien aquesta... Bueno, era una cosa que estava com candent, com ara mateix que també ha sigut arran de la pandèmia, no? Amb el tema del certificat digital que ara el necessites per tot, per les teves accions diàries. En aquell moment també va haver-hi com un canvi d'inflexió molt gran en tot el que era la digitalització que abans era word, excel i e-mail i clar, molta gent no podia accedir, hi havia un factor d'exclusió

més que es veia encara més agreujat per persones que havien estat en àmbit penitenciari, sobretot doncs per gent que havia estat molt de temps i que no es treballava, perquè clar, en aquell moment és que no es treballava això dins de presons.

Bueno, la filosofia que hi ha darrere del projecte és que aquesta persona... doncs sortirà, no? I ha de sortir el més preparada possible per no quedar exclosa i poder tenir una oportunitat de reinserció social amb les mateixes oportunitats, que moltes vegades no les ha tingut prèviament, i per això ha acabat en una situació de conflicte. Doncs, veure com ho fèiem per minimitzar (perquè realment és molt difícil), però donar o intentar treballar tot el tema de les noves tecnologies. Fer-ho des d'una perspectiva molt més motivadora i des del punt de vista també cultural, barrejant noves tecnologies i cultura, sempre ho hem fet en el que és el programa alfa digital i fer molt treball entre centres també per veure com es relacionaven i com expandien això. Vam començar en un centre penitenciari i poc a poc s'ha anat ampliant.

A: Sí, a més lo que dius tu. Jo tinc la sensació que des del 2000 cap aquí la tecnologia ha avançat súper ràpid. En qüestió de dos anys per exemple, els mòbils han canviat una barbaritat.

N: Exacte, llavors... Bueno com cada vegada té més sentit treballar-hi sobre això, no? De fet, amb el projecte ReCommit... Perquè clar nosaltres tenim el projecte alfa digital que és un programa de base que estan a tots els centres penitenciaris ara i és el que tenim amb el departament de justícia i amb els projectes Europeus (ReCommit) el que fem és introduir innovacions relacionades i que serveixen per millorar el programa de base perquè clar nosaltres vam començar fent word, excel i mail i tot això doncs relacionar-ho amb el camp cultural i dir: doncs ara anem a fer una revista, un programa de radio per Sant Jordi, uns power points... Amb l'excusa doncs de fer servir totes les eines digitals, doncs com per exemple Sant Jordi o el dia de la mare o el dia de la violència de gènere, no? O sigui, sempre buscant una temàtica motivadora que ho complementi.

Amb el projecte SEMELI per exemple, vam introduir que era Realitat Virtual i també robòtica educativa i amb el ReCommit introduïm doncs treballar amb les competències fent servir realitat virtual, no? Hi ha aquesta temàtica doncs de ser així una mica més cultural, que és el que hem vingut fent sempre, i treballar les competències enfocades al món laboral.

A: I com arriba aquest projecte a l'entitat? És a dir, qui us va comunicar o amb quina finalitat se us va comunicar a vosaltres?

N: Doncs arriba perquè va ser com una co-creació del Departament de Justícia, que aquest treballava també amb altres entitats però el Departament buscava una entitat que treballés les noves tecnologies amb persones en risc d'exclusió i nosaltres en aquell moment treballàvem molt els TBC. A més sempre hem treballat molt amb la reutilització d'ordinadors. Llavors a través de col·locar ordinadors de segona mà dins dels centres penitenciaris perquè és més barat i poden donar el mateix servei doncs així va acabar sorgint el nexa de dir: doncs anem a crear un programa. No va sorgir exclusivament d'Andròmines sinó que el Departament de Justícia, d'alguna manera va descobrir el que feia Andròmines, de reutilització d'ordinadors i doncs van veure que nosaltres podíem cobrir aquesta necessitat que ells tenien. Tant d'ordinadors de segona mà com de dinamització TIC.

A: Aleshores el Departament de Justícia us comunica a vosaltres...

N: (interrupció al lloc on ella està) Perdona Andrea. Un segon eh... (...) Perdona que tenia una companya que tenia un dubte important però ja està.

A: Tranqui, no pateixis. Això doncs, Departament de Justícia us ho comunica a vosaltres i vosaltres sou...

N: Va ser un treball conjunt, o sigui tampoc va ser un dia que vingués el Departament de Justícia i digués: "Us comunico que..." No. Vull dir, va ser durant molts mesos de parlar i veure i mirar com ho fèiem i com es podia muntar un projecte, venir, anar... provem això, provem allò... saps? O sigui això es va creant súper poc a poc i establint les relacions de confiança, sempre ha sigut un coneixement continu. No hi ha un dia que dius: "Avui hem començat", saps?

A: O sigui al final aquest projecte es desenvolupa des del Tercer Sector realment, no des dels entorns penitenciaris, no?

N: Bueno, diguem que és co-creat. Inicialment, un motor molt fort va ser una persona que ara mateix ja està jubilada que era Julio Fino que havia sigut educador de Centres Penitenciaris i que portava una trajectòria llarguíssima i que ell es creia el projecte. Vull dir, quan a dins d'un Departament de l'Administració Pública hi ha algú que també té molt d'interès en implementar... o sigui sense això hagués estat impossible. Nosaltres

podíem haver imaginat el que fos però o tens algú dins del Departament que creu en el projecte i que aposta i que busca o *apaga y vámonos*. Vull dir, és un projecte que sí, és molt d'Andròmines i l'hem creat molt des d'Andròmines però sense Julio Fino i sense moltes persones que han participat del mateix Departament de Justícia, no hagués estat possible. O sigui, ells l'han lluitat dins del Departament, que això no és fàcil. Perquè hi ha moltes reticències també.

A: Clar, ja ho suposo ja... I aleshores, quina ha estat la importància del vosaltres com a Tercer Sector en aquest projecte?

N: Doncs mira, jo perquè ho veig com una co-creació però sí que és veritat que tant Andròmines com qualsevol entitat del Tercer Sector que hi arribi, doncs és útil per no tenir els tempos de l'Administració Pública. O sigui, nosaltres hem sigut capaços de presentar-nos a projectes europeus perquè podem dir: "Vinga va, deixo tot a una banda, firma, tal, no sé que, prepara el projecte, para-ho tot, munta-ho tot, estigues darrere". L'administració Pública va haver-hi un dia que ens va dir que no es podien presentar al SEMELI perquè no podem signar els papers per un tema de tempos clar i de moure tota la dinàmica administrativa i burocràtica que es requereix per fer segons quines coses. Llavors, les entitats del Tercer Sector som més àgils i donem resposta més acotada a certes coses que l'Administració Pública no pot donar, perquè la seva funcionalitat és una altra i perquè els tempos i les estructures que té son unes altres, i per això funciona un model compartit moltes vegades. Ells tenen una funció i arriben fins on arriben i la resta doncs seria fantàstic que ho pogués assumir l'Administració Pública perquè al final no deixa de ser servei públic i seria genial pogués estar integrat però moltes vegades... per temps, experiències i demés... Doncs no és possible, saps? L'administració no es posarà a reparar ordinadors, per exemple, per poder-los instal·lar, no té sentit. Doncs nosaltres proporcionem, donant feina a col·lectius d'exclusió, que moltes vegades venen del Centre Penitenciari que al final és un *win-win*. Proporcionem tota aquesta part, perquè si no, no es podrien dotar tots els centres d'equips.

A: Sí, sí, totalment. Jo ara que estic implicada al Tercer Sector és això. Estirar una mica a l'Administració també. Com tirar més del carro.

N: Sí, sí. És com cap a on has d'anar, no? És que ells al final tapen certs forats, tapen forats, tapen forats i estan fent política moltes vegades. Bueno, nosaltres fem política però cap endavant. Cap a on s'ha d'anar? Cap aquí.

A: Exacte, sí, sí. I abans has parlat del projecte SEMELI. Pots explicar en que es basava?

N: El SEMELI, que és el projecte que vam fer entre el 2020 i el 22, va ser un projecte d'Erasmus + que vam... Bueno de fet, ens va demanar el Departament de Justícia que ens hi presentéssim nosaltres perquè ells no podien, per implementar mòduls formatius amb Realitat Virtual i robòtica educativa que vam desenvolupar nosaltres i que va ser la nostra aportació cap al projecte, perquè era un projecte compartit també entre diverses entitats de diversos països i també es treballava tot el tema de les TIC dins de l'àmbit penitenciari. Per això ens hi sentíem com a molt còmodes. Perquè hi havia moltes coses que ja nosaltres treballàvem i també unes altres, que era la part de medi i xarxes socials que no treballàvem tant i ens va anar bé per poder-ho integrar i tenir materials també que treballessin tot aquest tema dins d'àmbit penitenciari i la part de Realitat Virtual i robòtica educativa. Aleshores, en aquest cas també vam desenvolupar 20 mòduls d'1 hora de duració i es va fer formació tant a personal penitenciari: educadors, educadores... que podien implementar aquest projecte. Es van fer dues formacions amb la col·laboració del CEJFE també, que això va anar molt bé perquè ho obres a un gran camp de persones i (també es va fer formació) a interns. Llavors, en aquest cas, va ser com una espècie de pilot, no? Ho sigui hi havia un pilotatge bastant més petit. Vull dir, vam formar a 30 persones educadores i a 30 interns dins del que era el marc del projecte, perquè es feia primer un pilot i després s'ha pogut continuar i hem continuat fent més formacions en Realitat Virtual, robòtica educativa... però ja adaptat a les necessitats de cada centre. Llavors en total érem 150 persones perquè a diferents països es feia el pilotatge també i posàvem en comú com havia funcionat a cada centre, a cada país, quines eren també les diferències. Perquè nosaltres no ens n'adonem tampoc però som realment prou privilegiats en el que és àmbit penitenciari segons amb qui ens comparem. Evidentment, tenim molt a aprendre de països com Holanda o altres llocs on hi ha coses implementades que inspiren, no? Però en aquest cas, doncs vam tenir l'oportunitat de veure com funcionava Xipre, com funcionava Letònia, a Romania i nosaltres tenim internet, tenim aules muntades, tenim uns espais on es poden dur a terme capacitacions. I tenim una massificació sí, però no és una massificació com la de Letònia. O sigui també ens va permetre dir: "Ostres, hem d'aprofitar tot el que tenim". O sigui, evidentment tot és millorable, però també vam poder portar la importància de poder tenir internet a les presons, és a dir, que és possible i veus països que encara tenen moltes reticències en això.

Tenir internet... Nosaltres ja fa anys que tenim internet dins dels Centres Penitenciaris i tot el que ajuda i comporta i evidentment té riscos però poden estar controlats.

A: Sí, sí i que al final avui dia és imprescindible per la reinserció.

N: Clar, clar, és que no hi ha més. O sigui, que vols fer? Sortir i no saber desenvolupar-te amb la tecnologia? Doncs no. S'ha d'afrontar d'una manera doncs controlada.

I el projecte ReCommit doncs va ser un segon pas que es dirigeix també a personal penitenciari i a interns de centres penitenciaris però aquesta vegada hem decidit, com Andròmines i Justícia, que realment l'implementarem directament en comptes de fer com el SEMELI, que vam fer una petita escala i molt controlada, doncs ara ja ho fem a tots els centres directament.

A: I d'aquest projecte, del SEMELI. Quines conclusions o resultats vau extreure?

N: Doncs va ser súper profitós. O sigui, vam veure claríssimament que era possible fer-ho. Nosaltres fins i tot anàvem amb el dubte de si podríem entrar ulleres dins del Centre Penitenciari i vam aconseguir doncs extreure tots els criteris que s'han de tenir en compte per exemple per participar, que no poden ser persones que tinguin segones quines malalties perquè això pot produir marejos o sigui com fer tot el procés de selecció. Vam fer un aprenentatge col·lectiu brutal. Ja només això va ser súper positiu. La principal conclusió (perquè nosaltres anàvem a provar amb 4 hipòtesis i poc més) va ser que va ser molt positiva l'experiència. I pensa que ara hi ha molta Realitat Virtual però al 2020 no era tant tant... Llavors posar-ho dins del Centre Penitenciari doncs molta gent s'ho qüestionava molt i deia: "tu creus que cal?" I sí. Sí que cal perquè tu necessites evadir-te, sortir, allunyar-te d'aquestes 4 parets i estar en un altre entorn que et permeti experimentar i provar-te a tu mateix. Per exemple, fent escalada i posar-te en una situació de tensió, a veure com reacciones, que et desperta el cos. Vull dir, genera moltes coses. La principal conclusió és que era possible i molt profitós i que tenia molt potencial o sigui que realment es poden treballar moltíssimes coses tant en Realitat Virtual com en robòtica educativa que et permet treballar la frustració molt, treballar en equip. Vam desenvolupar tot un mòdul de treball amb Arduino que evidentment, després potser surts i no tornes a fer servir Arduino perquè tampoc és una cosa súper necessària però et dona unes competències també i un treball amb una cosa molt motivacional perquè no deixen de ser unes plaques i una cosa que interessa als interns, no a tots els interns, perquè cadascú té els seus interessos, però a priori és interessant no? Anem a tocar electrònica i treballar

certes competències de les teves capacitats, de la frustració, de l'escolta activa, treballar en equip, i això, realment té molta trajectòria per treballar.

A: Us vau adonar d'algun que es pogués millorar?

N: No no, en general, la part aquesta de Realitat Virtual i robòtica educativa del programa SEMELI, la part que més ens interessava a nosaltres a priori, molt bé. La part de Media és la que evoluciona molt, o sigui, nosaltres l'hem acabat, i està bé, però no és la nostra prioritat de treball. És una cosa que hem deixat més per les persones de tractament perquè sí que és TIC, però s'ha de treballar amb més profunditat.

A: A què et refereixes quan dius Media?

N: Ciberbullying, etc. Hi ha un gran camp aquí que no sé si nosaltres, com Andròmines, estem preparades per treballar dins de l'àmbit penitenciari adequadament i que hi ha professionals que s'hi dediquen a això i que de vegades ens ajuntem per poder-ho treballar. Vull dir, aquest sí que ho vam tocar una miqueta, però vam veure que podíem patinar i ho vam deixar en "Stand-by" perquè al final tampoc ho podem tocar tot. I els professionals tenen l'experiència que tenen, i nosaltres tenim professionals de dinamització TIC que no tenen perquè ser especialistes de tractament conductual. Llavors hi ha certes coses en les que no hem d'entrar en competències, o treballem conjuntament amb el professional de referència, que si per lo que sigui no considera que Media i xarxes socials sigui lo que s'ha de tractar, doncs no... Ara mateix no és una prioritat.

A: Sí, perquè si no al final ha d'estar el dinamitzador TIC i l'educadora al 100%. Vale pues, passem al següent bloc.

Per tu que aporta la Realitat Virtual a aquest programa de reinserció que no aporta altres programes convencionals?

N: Sobretot en àmbit penitenciari la possibilitat de posar en pràctica, de jugar d'una altra manera i poder treure a la persona de la seva zona de confort, de provar altres coses... Realment abstraure's de la situació en la que està. Al final també és important trobar espais. I aporta la possibilitat de posar en pràctica certes coses que en àmbit penitenciari són impossibles. Pots escalar, pots jugar a dards, fer moltíssimes coses. I després en quant a tot el tema de posar en pràctica les competències transversals doncs pots veure una entrevista laboral que òbviament tu veus que és com un videojoc, però la sensació de ser-

hi és molt més gran que no si veus un vídeo fora, perquè miris on miris estàs en aquella sala.

A: Sí, al final també ho comentava amb l'Elena per exemple que al final és molt diferent això que fer un rol-play amb un company.

N: No té res a veure, no t'ho creus de la mateixa manera i tot i que tu et fiques les ulleres també veus que tampoc, eh, però estàs allà. És diferent. És realment una experiència sensorial 360° que realment és immersiva i tu ho vius com que realment estàs en aquella sala fent l'entrevista. I això et permet posar en pràctica altres tipus de competències i d'eines que d'altra manera no podries allà dins.

A: Destacaries alguna cosa en contra o alguna cosa a millorar?

N: Punt en contra, doncs, primer la burocràcia i després que amb la Realitat Virtual s'ha d'anar amb compte de qui es fica les ulleres perquè com és tant immersiu, no tothom pot posar-se unes ulleres. I no tothom en àmbit penitenciari pot posar-se unes ulleres, fora tampoc eh, però s'ha d'anar amb més cura perquè a vegades poden generar ansietat perquè és molt immersiu, i per tant ja no només l'anada d'olla, que et pots angoixar, tenir ansietat, però també et pots marejar molt o pots tenir brots, per tant, hi ha uns criteris de selecció molt clars i establerts de qui pot i qui no pot i són els mateixos educadors qui deriven persones que realment poden i també amb una cura perquè si en el moment de fer l'activitat la persona no es troba bé o no se sent bé directament apartar o treure les ulleres, amb un protocol molt clar de com s'ha de fer perquè realment et pot fer sentir malament, no és per tothom.

A: Bueno, la següent pregunta és perquè es fa servir relativament poc la Realitat Virtual en aquestes activitats perquè clar, comentant-ho amb el Fermín i amb l'Elena arribàvem al mateix punt i és que com falta, ja no només recursos per comprar ulleres, falta formació als dinamitzadors TIC i de res et serveix tenir cinc ulleres si només tens un dinamitzador i només pot estar una persona per aquelles cinc persones que estan fent servir les ulleres a la vegada. Arribàvem al punt que la Realitat Virtual era més aviat una atracció en aquest programa, per atraure a més persones que un programa normal i corrent que aquest potser no a tothom li causa curiositat...

N: És un suport la Realitat Virtual però és que encara que tinguessis cinc ulleres en la mateixa aula, el Fermín acabaria boig. No té sentit comprar ulleres "a lo loco" perquè has

d'estar molt pendent, o sigui, és un suport que t'ajuda a visualitzar el que estàs treballant. És com quan estàs explicant una cosa i poses un exercici pràctic, doncs és el mateix. Tu has d'explicar el contingut, sense explicar com se suma, no pots estar sumant. Això és un suport més que et permet avançar en el coneixement i l'aprenentatge. Però no pot ser l'únic, perquè si és l'únic, no serveix. No podem posar una persona amb unes ulleres i deixar-la en un racó, és que jo abans apostaria per més formació abans de comprar més ulleres. Una cosa que hem valorat i que estem veient com aplicar-ho i que en el programa és: tu poses una persona amb les ulleres, connectes a una pantalla, tothom veu com fa l'exercici, de manera que després ho comentem entre tots i després una altra persona. Al final si que hi ha maneres i recursos com perquè amb unes ulleres pugui participar tota la classe, una vegada un i una vegada un altre. Perquè és molt difícil posar a les cinc persones que tens a l'aula, a cadascú unes ulleres, cadascú tindrà el seu problema, les ulleres no són trivials en fer-les funcionar sobretot al principi. Si és passiu sí, si és veure un vídeo com per exemple en un museu, no hi ha problema, però no és l'objectiu. L'objectiu no és que això sigui passiu, sinó que sigui actiu, i per tant aquesta persona jugui, que experimenti, canviï, triï, opini. El dinamitzador ha de tenir un connectat a la pantalla, que els demés mirin i entre tots gestionem l'activitat.

A: Quines perspectives de futur teniu amb aquest programa?

N: En principi el programa finalitza cap al novembre més o menys, que la idea és fer tots els cursos, fer el pilot a tots els centres penitenciaris, després fer més formació per educadors i educadores, i a partir d'aquí continuar implementant-ho, adaptar-ho, o sigui fer l'avaluació, adaptar els canvis que es requereixin i s'integra dins del que seria el programa Alfa Digital com a una eina més que tenim per dur a terme dins de l'àmbit penitenciari. També veure com ho treballem bé amb els educadors de referència per treballar tot el tema de competències. Després el que volem és ampliar-ho fora d'àmbit penitenciari perquè nosaltres treballem com Andròmines amb molts tipus de col·lectius fent inserció socio-laboral i adaptar una mica aquest programa podria ser molt beneficiós per altra gent fora.

A: I quins recursos diries tu que són necessaris en un futur per exemple: m'acabes de dir que formaríeu a educadors i educadores, quins altres recursos creus que són necessaris d'aquí a un futur?

N: Necessitem molta formació per fer servir les ulleres perquè no és trivial fer-les servir perquè tu puguis portar una classe, vull dir, com a usuari molt bé, però després estar allà i portar una classe doncs necessites més eines i fer molta formació, tenir més ulleres, perquè clar, si tens més persones formades evidentment ara sí que seria útil tenir més ulleres i tenir doncs dues ulleres connectades a la pantalla que creiem que seria el més adient. Per tant, anar formant a més gent i comprar més ulleres per tal d'integrar-ho a tots els programes.

A: Per últim, si en un futur se seguís aplicant aquest projecte, quin procés se seguiria? Seria el mateix? Canviaria alguna cosa per exemple activitats o objectius?

N: Per a mi, la veritat és que em sembla molt sòlid, vull dir, jo era molt escèptica, però s'ha fet tot un procés intensiu de veure quines competències es volien treballar a través de veure tot el que està publicat i tots els estudis científics sobre quines competències es requereixen treballar des d'àmbit penitenciari i després amb unes validacions i unes entrevistes per acabar consensuant entre els diferents països el contingut d'aquest curs. Tot això per mi era un procés previ que a priori deies: ja se saben quines són les competències que s'han de treballar, però realment m'ha sorprès i tampoc ho eliminaria perquè li dona una força sobre el que estàs fent i el que estàs treballant, perquè darrere hi ha una feina prèvia, que no es fa perquè sí. És que hi ha hagut moltes investigacions de molts països diferents, amb molts interns participants, que acaben arribant a la conclusió que és indispensable que es treballin aquestes competències, que es facin d'aquesta manera i nosaltres hi afegim tot el tema de Realitat Virtual per caminar tots cap allà però que no és aleatòria que s'hagi triat això. Llavors clar, potser jo ho faria més curt perquè clar, ens hem tirat molts mesos treballant el tema de quines competències i desenvolupant aquests mòduls que ha costat molt, però el resultat per a mi és molt satisfactori. Però clar, també ara estem a mitges, potser també et diria que els qüestionaris d'avaluació fossin més curts perquè són llarguíssims i els pobres interns... Però clar aquests projectes es fan així perquè si no, no es poden avaluar.

A: Aquí també parlàvem d'aquestes enquestes que es van passar als interns perquè al final d'això també tracta el treball en xarxa, de ficar a la persona al centre i fer-la partícip del seu tractament.

N: Clar, el que passa que eren molt llargs, potser jo prioritzaria perquè tothom vol posar moltes coses i es fa farragós de respondre i a vegades els interns responen ràpidament i

de manera aleatòria. Això potser crec que caldria donar-li una volta per tenir més clar un objectiu concret de què vols avaluar i que fos una mica més al gra, són set pàgines de qüestionari.

A: Qualsevol persona, no només interns...

N: Exacte, qualsevol persona però, encara més sent interns, perquè a més, aquest mateix qüestionari l'han d'omplir quatre vegades: a l'inici, a mig curs, al final, i dotze o quinze dies més tard. Clar, l'últim qüestionari ja no te l'omplen amb alegria i carinyo. Això ho podríem millorar segur.

A: Vale doncs, per mi ja s'han acabat les preguntes, no sé si tens alguna cosa més a afegir...

N: No, que moltes gràcies per la teva feina i l'acompanyament i que quan acabis el TFG si ens el vols compartir, ens faria molta il·lusió.

A: Sí, i tant. Doncs moltes gràcies Núria per assistir-hi i que vagi molt bé.

N: A tu, igualment.

A: Adéu.

N: Adéu.